

การทอผ้าไหมพุมเรียง

PUMRIANG SILK WEAVING

อุบลศรี อรรถพันธุ์
Ubonsri Atthapan

สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
The Institute for Southern Thai Studies,
Srinakharinwirot University, Songkhla Campus

บทคัดย่อ

การทอผ้าไหมพุมเรียง คือการทอผ้าไหมยกดอกด้วยทูกแบบโบราณ ที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งรายงานวิจัยนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทอผ้า และกรรมวิธีการทอผ้า เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ โดยใช้วิธีวิจัยแบบเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การทอผ้าไหมที่ตำบลพุมเรียงเป็นอาชีพของชาวไทยมุสลิมที่ได้สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณตำบลพุมเรียงตั้งแต่สมัยอยุธยา เทคนิคขั้นตอนการทอผ้าไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะเรียนรู้โดยธรรมชาติ จากการสังเกตและทดลองปฏิบัติจริง อาศัยความสามารถในการจดจำจากผู้สอนซึ่งมีความชำนาญแล้วปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้สามารถรักษาศิลปการทอผ้าไหมยกดอกเอาไว้ได้จนถึงปัจจุบันแม้ว่าจะมีปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ อาทิเช่น บุคลากร วัสดุ เงินทุนและการตลาด เป็นต้น

ABSTRACT

In the southern part of Thailand, silk weaving in “Yok-dok” pattern, produced by a traditional loom or “hook”, is called “Pumriang Silk Weaving”. This research emphasises essential materials, tools and the silk weaving process of the Pumriang sub-district in Surat Thani province. Pumriang Silk Weaving is a Thai Muslim occupation. The art has been handed down from generation to generation, since the Ayudhaya period (1350–1767). The persons interviewed studied the weaving through observation and practice, from expert weavers. At present, memory, skill, and the experience of expert

teachers and students can preserve this silk weaving tradition, although there are many problems concerning manpower, materials, capital and marketing, that need to be overcome.

คำนำ

การทอผ้าไหมพุ่มเรียง เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคใต้ของกลุ่มคนไทยมุสลิมที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านหัวเลน หมู่ที่ 2 บริเวณริมคลองพุ่มเรียง ตำบลพุ่มเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ผ้าไหมพุ่มเรียงเป็นผ้าที่มีลวดลายสวยงามและมีลักษณะเด่นที่ต่างไปจากผ้าไหมของภาคอื่น ๆ คือ การทอแยกดอกด้วยไหมและดิน ผ้าทอแยกดอกที่มีชื่อเสียงได้แก่ ผ้ายกซุดหน้านาง ผ้ายกดอกถมเกสร และผ้ายกดอกลายเชิง เป็นต้น

ชาวไทยมุสลิมที่ตำบลพุ่มเรียงในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งสืบเชื้อสายมาจากแขกเมืองสงขลาหัวเขาแดง ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามและเป็นพวกมลายูที่อพยพมาจากหมู่เกาะอินโดนีเซีย บางส่วนอาจมีเชื้อสายแขกเมืองปัตตานีและไทรบุรีที่อพยพเข้ามาที่ตำบลพุ่มเรียงในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของพวกแขกเมืองสงขลาหัวเขาแดง เมืองปัตตานีและไทรบุรีนี้ทำให้เกิดการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมกับชาวไทย แต่ส่วนใหญ่พวกแขกเหล่านี้ยังคงรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้าไหมยกดินเงิน ดินทองหรือยกไหม ซึ่งจะต่างไปจากผ้าที่ทอโดยคนไทยสมัยนั้น และสิ่งเหล่านี้ได้สืบทอดมาสู่ทายาทซึ่งเป็นชาวไทยมุสลิมในปัจจุบัน

ลักษณะการถ่ายทอดวิชาความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม เป็นวิธีการเรียนรู้โดยธรรมชาติ ด้วยวิธีสังเกตและทดลองปฏิบัติจริง เด็กหญิงมักจะเริ่มหัดทอผ้าตั้งแต่อายุยังน้อย โดยสังเกตดูเวลาผู้ใหญ่ทอผ้า ผู้ใหญ่จะสอนวิธีการทอ การย้อมสี กรอไหม คั่นไหม ม้วนเก็บ การเก็บตระกอกและก่อเขา ซึ่งเทคนิคขั้นตอนการทอผ้าเหล่านี้ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่อาศัยความสามารถในการจดจำจากผู้สอนที่มีความชำนาญ มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้สามารถรักษาศิลปการทอผ้าไว้ได้จนถึงปัจจุบัน

เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าที่ตำบลพุ่มเรียงในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ หูก จึงเรียกรการทอผ้าว่า “ทอหูก” ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมที่จะต้องเตรียมไว้ให้ครอบครัว โดยเฉพาะหญิงสาวที่จะออกเรือนจะต้องเตรียมผ้าที่จำเป็นต้องใช้ทั้งของฝ่ายชายและของตนเอง ซึ่งมีทั้งผ้าถุง ผ้าห่มและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทำด้วยผ้า ดังนั้น การมีฝีมือในการทอผ้าจึงเป็นการแสดงความเป็นกุลสตรีอีกด้วย

ผ้าที่ทอกันในช่วงนั้นมีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม แบ่งออกเป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และผ้าที่ใช้ในงานและพิธีการต่าง ๆ ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นทอกันเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่ใช้ฝ้ายทอ

เพื่อความทนทาน โดยทอเป็นผ้าห่ม ผ้าพัน ผ้าตา ผ้าริ้วและผ้าขาวม้า สำหรับผ้าที่ใช้ในงานและพิธีการต่าง ๆ จะทอด้วยไหมหรือฝ้ายแกมไหม มีลวดลายทอยกดอกสวยงาม ใช้นุ่งเข้าเฝ้า หรือนุ่งในงานนักขัตฤกษ์ งานบุญ งานแต่งงาน ผ้าชนิดนี้ระยะแรก ๆ ทำกันน้อย และจะทอเฉพาะเวลาที่มีผู้สั่งทำเท่านั้น ไม่มีขายในท้องตลาด เนื่องจากช่วงสมัยแรกนั้นผ้าชนิดนี้ห่มได้เฉพาะเจ้านาย ขุนนาง หรือข้าราชการผู้ใหญ่เท่านั้น ถ้าคนธรรมดาใช้จะไม่เหมาะสม แต่ในช่วงหลัง ๆ คนธรรมดาก็นำมาใช้นุ่งในพิธีแต่งงานหรือพิธีสำคัญอื่น ๆ ทางศาสนา คนไทยนิยมนำไปให้นาคนุ่งในงานบวชด้วย และการที่ผ้าชนิดดังกล่าวทอที่บ้านผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้ใหญ่นั้น อาจเป็นไปได้ว่าชาวเมืองปัตตานีและไทรบุรีซึ่งอพยพเข้ามาที่ตำบลพุมเรียงในระยะแรก ๆ นั้นต้องทำงานให้กับเจ้านายหรือกรมการเมืองผู้ใหญ่ ดังนั้น การทอผ้ายกดอกด้วยไหมจึงมีเฉพาะที่บ้านเจ้าเมือง และกรมการเมืองเท่านั้น ซึ่งนอกจากเจ้าของบ้านจะใช้เองแล้วยังทอขายให้กับผู้สั่งทำโดยเฉพาะ ผ้าไหมยกดอกพุมเรียงจึงไม่แพร่หลายเท่าที่ควร แม้ว่าในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้จะมีการส่งผ้าทอชนิดต่าง ๆ เป็นสินค้าออกด้วยก็ตาม

ในช่วงทศวรรษหลังจากปี พ.ศ. 2480 มีการนำเครื่องทอผ้าชนิดใหม่เข้ามาเผยแพร่ที่ตำบลพุมเรียง คือ กี่กระตุก* กล่าวคือ สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมให้คนไทยใช้ของที่ผลิตขึ้นในประเทศ โดยเฉพาะเครื่องแต่งกาย เน้นให้ใช้ผ้าที่ผลิตขึ้นเอง จึงได้มีการส่งเสริมอาชีพการทอผ้าขึ้นโดยรัฐบาลได้ส่งหน่วยฝึกฝนอาชีพเข้าไปในชนบทต่าง ๆ ทั่วประเทศโดยเฉพาะที่ตำบลพุมเรียง จึงทำให้มีการใช้กี่กระตุกทอผ้าสืบมาจนถึงปัจจุบัน

การทอผ้าในตำบลพุมเรียงเริ่มชบเซาลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - พ.ศ. 2488) เนื่องจากวัสดุที่ใช้ทอผ้า เช่น ด้าย ไหม มีราคาแพงและหาซื้อยาก ประกอบกับระยะต่อมามีผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักรส่งเข้ามาขายจำนวนมาก ราคาถูก สามารถหาซื้อได้ง่ายและสะดวกกว่าการทอผ้าใช้เอง ชาวไทยพุทธส่วนมากจึงเลิกทอผ้า จนถึงปัจจุบันก็ไม่มีชาวไทยพุทธทอผ้าเลยในตำบลพุมเรียง ทั้งนี้เนื่องจาก การทอผ้ารายได้น้อย ขณะเดียวกันหญิงชาวไทยพุทธสามารถเลือกอาชีพอื่น ๆ ได้ เช่น รับราชการ หรือค้าขาย จึงเลิกทอผ้าไปในที่สุด

ส่วนชาวไทยมุสลิมยังคงประกอบอาชีพทอผ้าสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน หญิงชาวไทยมุสลิมอายุประมาณ 11-50 ปี ซึ่งส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลพุมเรียงหรือมาจากต่างอำเภอ จะรับจ้างทอผ้าให้กับผู้ประกอบการทอผ้ารายใหญ่ ซึ่งพัฒนากิจการทอผ้าขึ้นเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดย่อม แต่ส่วนมากเป็นการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ได้ค่าจ้างเป็นรายชิ้นบ้าง รายเดือนบ้าง ตามความสามารถของผู้ทอ ผู้ประกอบการทอผ้ารายใหญ่บางรายอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จะส่งไหมและวัสดุที่ใช้ทอผ้าอื่น ๆ มาให้

* เครื่องมือทอผ้าชนิดหนึ่ง ที่มีรางกระสวยและมีเชือกโยงกับกระสวย ใช้กระตุกให้กระสวยวิ่งกลับไปกลับมาในรางขณะทอผ้า โดยไม่ต้องใช้มือพุ่งกระสวยเหมือนทอด้วยหูก

ช่างทอผ้าที่ตำบลพุมเรียง ทอเป็นลวดลายยกดอกแบบโบราณโดยให้ค่าจ้างเป็นรายชิ้น ราคาค่าจ้างทอประมาณ 50-1,000 บาท ขึ้นอยู่กับความยากง่ายของลวดลายผ้า

อนึ่ง การทอผ้ายกดอกด้วยหูกแบบโบราณในตำบลพุมเรียงปัจจุบันเหลืออยู่น้อยมาก ช่างทอผ้ารุ่นใหม่ไม่นิยมทอผ้าด้วยหูก แต่จะหัดทอด้วยกี่กระตุกเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์การทอผ้ายกดอกด้วยเครื่องมือแบบโบราณของตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาเฉพาะเครื่องมือทอผ้าที่เรียกว่า หูก และการทอผ้าไหมยกดอกแบบเก่าที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่ชาวไทยมุสลิมในตำบลพุมเรียงได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เพื่อให้ช่างทอผ้ารุ่นใหม่และผู้สนใจได้เรียนรู้ถึงกรรมวิธีการผลิตผ้าไหมพุมเรียง เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของผ้าพื้นเมืองเพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และส่งเสริมให้แพร่หลายยิ่งขึ้น และเป็นการช่วยเพิ่มพูนรายได้ของประชาชนในท้องถิ่นภาคใต้อีกทางหนึ่งด้วย

อุปกรณ์และวิธีการ

วัสดุที่ใช้ทอผ้าไหม

1. **เส้นไหมธรรมชาติ** เนื่องจากในตำบลพุมเรียงไม่มีการเลี้ยงไหม จึงต้องสั่งซื้อเส้นไหมจากภายนอกเข้ามา เช่น สั่งไหมดิบจากอีสาน โดยผ่านทางกรุงเทพมหานคร ไหมจากอำเภอละแม จังหวัดชุมพร และไหมจากต่างประเทศ เช่น จากญี่ปุ่น และสาธารณรัฐประชาชนจีนที่เรียกกันว่าไหมกางเขร ไหมแต่ละชนิดนี้มีคุณสมบัติต่างกันโดยเฉพาะค่าความต่างของน้ำหนักไหมที่ต้มฟอกและย้อมสีแล้ว ตัวอย่างเช่น ไหมดิบของไทย เมื่อจะนำไปต้มฟอกและย้อมสี น้ำหนัก 1.4 กก. ย้อมสีเสร็จแล้วจะได้ไหมสุก .9 กก. หรือ .95 กก. ส่วนไหมดิบของจีนก่อนนำไปต้มฟอกและย้อมสีน้ำหนัก 1.4 กก. เมื่อย้อมสีแล้วจะได้ไหมสุกประมาณ 1.2 กก. หรือ 1 กก. น้ำหนักของเส้นไหมสุกที่ต่างกันนี้จะสัมพันธ์กับปริมาณของเส้นไหมและเนื้อผ้าที่ทอก็จะต่างกันด้วย นอกจากนี้เมื่อกรอเส้นไหม ไหมจีนจะเสีย .5% ส่วนไหมไทยจะเสีย 2-3% ในด้านราคา เส้นไหมแต่ละชนิดจะมีราคาต่างกัน เช่น ไหมอีสาน กก.ละ 850 บาท ไหมละแม กก.ละ 900 บาท ไหมญี่ปุ่น กก.ละ 1,200 บาท ไหมจีน กก.ละ 700 บาท สำหรับไหมญี่ปุ่น และไหมจีน ราคาจะขึ้นลงตามค่าของเงินดอลลาร์

เส้นไหมที่ใช้สำหรับทอผ้าไหมพุมเรียง สามารถแบ่งตามลักษณะและคุณภาพของเส้นไหมได้ 3 ระดับ คือ

ไหมหนึ่ง หรือไหมน้อย เป็นไหมที่มีคุณภาพดีที่สุด ลักษณะของเส้นไหมเล็กละเอียดเป็นนวลสวยงาม ใช้เป็นเส้นไหมยืน (warp) เวลาทอผ้า

ไหมสอง หรือไหมกลาง เป็นไหมที่มีคุณภาพรองลงมา เส้นไหมมีลักษณะหยาบเป็นปุ่มปมบ้างเล็กน้อย เส้นโตกว่าไหมหนึ่ง นิยมใช้เป็นเส้นพุ่ง (weft) ในการทอผ้าเนื้อละเอียด

ไหมสาม หรือไหมใหญ่ เป็นไหมที่มีคุณภาพต่ำสุด มีลักษณะเป็นเส้นหยาบและใหญ่กว่าไหมสอง เส้นไหมชนิดนี้ใช้ทำเป็นเส้นพุ่ง สำหรับผ้าเนื้อหนาและหยาบกว่าผ้าไหมชนิดอื่น เช่น ผ้าไหมสีเส้น เป็นต้น

2. **สีย้อมเส้นไหม** ไม่ปรากฏหลักฐานที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าการย้อมสีไหมในตำบลพุมเรียงก่อนที่จะมีการใช้สีสังเคราะห์ย้อมนั้นได้ใช้สีประเภทใด แต่จากการสอบถามช่างทอผ้าในท้องถิ่นทราบว่าช่วงระยะ 70 ปีที่แล้วมีการใช้ต้นครามย้อมผ้าให้เป็นสีน้ำเงิน ในช่วงระยะเดียวกันบริเวณข้างเคียง เช่นที่เกาะสมุย ได้ใช้เปลือกต้นทองนิกอ้อมย้อมผ้าให้เป็นสีแดง และจากการศึกษาเปรียบเทียบการย้อมสีไหมแบบโบราณในภาคเหนือและภาคอีสาน โดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าการย้อมสีไหมในพุมเรียงน่าจะมีการใช้สีจากธรรมชาติ ซึ่งได้จากพืชและสัตว์ที่มีในท้องถิ่นเช่นเดียวกัน คือ

สีเหลือง	ได้จาก	ขมิ้น แก่นขนุน
สีแดง	ได้จาก	ครั่ง รากยอ
สีดำ	ได้จาก	ผลมะเกลือ
สีน้ำเงิน	ได้จาก	คราม
สีม่วง	ได้จาก	ลูกหว้า เปลือกต้นชงโค

ต่อมาเมื่อมีสีย้อมผ้าประเภทสีสังเคราะห์จึงเลิกใช้สีจากวัสดุธรรมชาติไปในที่สุด แต่สีสังเคราะห์ที่ใช้กันในระยะแรกนั้นคุณภาพไม่ดี สีตกง่าย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจการทอผ้าพุมเรียงซบเซา เพราะลูกค้าไม่นิยมใช้ ปัจจุบันในตำบลพุมเรียงคงมีแต่ร้านวรรณมะไหมไทยเท่านั้นที่ยังคงดำเนินการย้อมสีไหมเอง โดยใช้สีที่มีคุณภาพดี เช่น สี Bayer ของเยอรมัน ทำให้สีไหมไม่ตกและยังใช้สีย้อมผ้าบางสีของญี่ปุ่นอีกด้วย ส่วนผู้ประกอบการทอผ้าอื่น ๆ ส่วนใหญ่จ้างย้อมสีไหมที่กรุงเทพมหานคร หรือซื้อไหมที่ย้อมสีเสร็จแล้วมาทอ

เครื่องมือทอผ้าไหม

เครื่องมือสำหรับเตรียมเส้นไหม

1. ไน เป็นเครื่องมือสำหรับกรอเส้นไหมเข้าหลอด ลักษณะเป็นวงล้อ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 72 ซม. ทำด้วยไม้ไผ่หรือหวาย (ปัจจุบันใช้ล้อรถจักรยานที่ถอดยางออกแทน) ฐานตั้งแกนวงล้อและแกนหลอดทำด้วยไม้ กว้างประมาณ 18 ซม. ยาว 51 ซม. ระหว่างวงล้อและแกนหลอดมีเส้นเชือกผูกโยงเมื่อหมุนวงล้อก็จะทำให้แกนหลอดหมุนไปด้วย

2. ระวัง ริงหรือดอกวง เป็นเครื่องปั้นใหม่ มีลักษณะเหมือนกังหัน 2 ดอก แต่ละดอกมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 52 ซม. ทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่เหลาแบน ๆ ดอกละ 3 อัน ระหว่างกังหันทั้งสองมีแกน และเส้นด้ายหรือไนลอนผูกโยงสำหรับรองรับเช็ดไหม ฐานของระวังทำด้วยไม้กว้างประมาณ 13 ซม. ยาว 43 ซม.

ระวังใช้คู่กับไนมื่อต้องการกรอเส้นไหมยืนหรือเส้นไหมพุ่งเข้าหลอด โดยจะสวมหลอดคั่นหรือหลอดพุ่งที่แกนหลอดของไนมื่อ แล้วนำเช็ดไหมที่ต้องการกรอสวมที่ระวังและดึงเส้นไหมจากเช็ดนั้นผูกติดกับหลอดคั่นหรือหลอดพุ่ง เมื่อหมุนวงล้อของไนมื่อ แกนหลอดก็จะหมุนทำให้หลอดคั่นหรือหลอดพุ่งที่สวมติดอยู่หมุนดึงเส้นไหมจากระวังพันติดไปกับหลอดนั้นด้วย โดยระวังจะหมุนตาม ช่วยคลายเส้นไหมจากเช็ดไหม ทำให้เส้นไหมไม่พันกัน

3. หลอดคั่น หรือหลอดไหมยืน คือหลอดด้ายหรือหลอดดินที่ทำด้วยไม้หรือพลาสติก ใช้สำหรับพันเส้นไหมยืน ยาวประมาณ 6 ซม. หรืออาจใช้ท่อพลาสติกขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 ซม. ยาว 16 ซม. ก็ได้ ที่สำคัญคือ แกนของหลอดคั่นจะต้องเป็นรูกลวง เพื่อใช้สวมกับแกนหลอดของไนมื่อหรือแกนของรางคั่นได้เมื่อต้องการกรอไหมเข้าหลอดหรือคั่นไหมยืน

4. หลอดพุ่ง หรือลูกเรียด คือหลอดที่ใช้พันเส้นไหมพุ่ง ดิ้น หรือไหมที่ใช้ทอยกดอก เดิมเป็นหลอดที่ทำด้วยสังกะสี ยาวประมาณ 7 ซม. ปัจจุบันใช้ด้ามปากกาถูกลิ้นตัดเป็นท่อน ๆ ยาว 6-7 ซม. หลอดพุ่งนี้เมื่อใช้ทอผ้าต้องบรรจุลงในกระสวย

5. รางคั่น คือรางสำหรับใส่หลอดคั่น เมื่อต้องการคั่นไหมยืน ลักษณะเป็นกรอบไม้สี่เหลี่ยมผืนผ้า ยาว 139-255 ซม. กว้าง 25-28 ซม. ด้านยาวทั้งสองข้างของรางคั่นต้องเจาะรูตรงกัน เพื่อใช้สอดแกนที่ทำด้วยเหล็กหรือไม้ไผ่เหลาขนาดเล็ก ความยาว 28-30 ซม. รูแต่ละช่องห่างกัน 6 ซม. แกนของรางคั่นแต่ละแกนจะใส่หลอดคั่นได้ 2 หลอด แต่ถ้าเป็นหลอดคั่นแบบท่อพลาสติกยาว 16 ซม. จะใส่ได้หลอดเดียว รางคั่นแต่ละรางสามารถบรรจุหลอดคั่นได้ 30-80 หลอด เมื่อจะใช้รางคั่นต้องนำไปผูกไว้บนที่สูง เช่น รอดหรือตงที่ได้ถุนบ้าน

6. หลักคั่นหรือคราด คือหลักที่ใช้คล้องไหมยืน ตอนที่คั่นไหมหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสาวไหม เพื่อจัดเส้นไหมให้เป็นระเบียบและใช้คล้องเส้นไหมยืนที่เก็บชดกันเสร็จแล้ว นอกจากนี้หลักคั่นยังใช้คำนวณความยาวของเส้นไหมที่จะใช้ทอผ้า หลักคั่นทำด้วยไม้ลักษณะคล้ายคราด มีหลักซึ่งเรียกว่า “ลูกคราด” 2 แถว ๆ ละ 11 หลัก สูงหลักละประมาณ 12 ซม. ฐานของหลักคั่น 2 แถวจะเยื้องเหลื่อมกัน เมื่อประกบจะเข้ากันสนิทพอดี ความยาวของฐานประมาณ 31 ซม. ความกว้างของฐานหลักคั่นแถวที่ 1 ด้านบนประมาณ 13 ซม. ด้านล่าง 7 ซม. ความกว้างของฐานหลักคั่นแถวที่ 2 ด้านบนประมาณ 7 ซม. ด้านล่าง 13 ซม. ระหว่างหลักคั่นแถวที่ 1 และหลักคั่นแถวที่ 2 สามารถปรับระยะได้ตามความต้องการว่าจะคั่นไหม

ยืนยาวเท่าใด โดยเลื่อนหลักคันแถวที่ 2 ไปตามด้ามของหลักคันหรือ “พานคราด” ซึ่งยาวประมาณ 635 ซม. หลักคันนี้จะต้องใช้คู่กับรางคัน โดยนำไปวางที่ได้รางคันเมื่อต้องการคันใหม่ขึ้น

7. ไม้สอด คือเครื่องมือที่ใช้เกี่ยวเส้นไหมขึ้นเข้าพันพืม ทำด้วยไม้ไผ่เหลาบาง ๆ และแบน ส่วนปลายทำเป็นตะขอหรือเงี่ยงสำหรับเกี่ยวเส้นไหม ขนาดยาว 21.5 ซม. กว้าง 1 ซม.

8. ไม้มัดหวี ไม้มัดเล็กหรือไม้ขัดด้าย เป็นไม้ 2 อันที่ใช้สอดในเส้นไหมขึ้นซึ่งขัดกัน เพื่อสะดวกในการสอดไหมขึ้นเข้าพันพืม และทราบตำแหน่งเส้นที่ขาดขณะทอผ้า ไม้มัดหวีทำด้วยไม้หลาวโอน* หรือไม้ไผ่เหลาแบน ๆ ยาวประมาณ 146 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ส่วนปลายด้านที่ใช้สอดมีลักษณะมนแหลมเล็กน้อย

9. ไม้ลูกพัน เป็นไม้ 2 อันที่ใช้สอดในเส้นไหมขึ้น เพื่อสะดวกในการม้วนเส้นไหมเข้ากระดานม้วนหูก เมื่อม้วนเก็บเสร็จแล้วไม้ลูกพันจะกระหนาบอยู่สองข้างของกระดานม้วนหูก ไม้ลูกพันทำด้วยไม้หลาวโอน เหลากกลม ๆ ยาวประมาณ 136 ซม.

10. ไม้ตระกอง หรือไม้ลูกเขา คือไม้ที่ใช้ผูกเส้นเชือก ตะกองหรือเขาหูกทำด้วยไม้หลาวโอน หรือไม้อื่น ๆ เหลากกลม ยาวประมาณ 127 ซม. ตะกองหรือเขาหูกดับหนึ่งใช้ไม้ลูกเขา 4 อัน

11. ไม้ก่อดระกอง หรือไม้ก่อเขา คือไม้แบบที่ใช้ในการผูกเชือกตะกอง เพื่อให้เส้นเชือกตะกองที่ร้อยควบไหมขึ้นแต่ละเส้นนั้นมีระยะเท่ากัน ไม้ก่อดระกองหรือไม้ก่อเขาของหูกจะไม่เหมือนกับไม้ก่อดระกองของกี่กระตุก กล่าวคือ ผ้าไหมที่ทอยกดอกด้วยหูกจะมีไม้ก่อดระกองหรือไม้ก่อเขา 2 ชนิด ได้แก่

11.1 ไม้ก่อดระกองเนื้อหรือไม้ก่อเขาเนื้อผ้า ทำด้วยไม้แบน ๆ ขนาดยาวประมาณ 9 ซม. กว้าง 5.5 ซม. หนา 7 ซม.

11.2 ไม้ก่อดระกองดอก หรือไม้ก่อเขาดอก ทำด้วยไม้ลักษณะแบนคล้ายกัน ขนาดยาวประมาณ 6 ซม. กว้าง 4.5 ซม. หนา 7 ซม.

ส่วนผ้าไหมที่ทอด้วยกี่กระตุก จะมีไม้ก่อดระกองที่เรียกว่า “ไม้ก้ามปู” ซึ่งทำด้วยไม้มีลักษณะคล้ายก้ามปู คือมีด้ามถือ ปลายสองข้างแยกจากกันขนาดความยาวตั้งแต่โคนด้ามถึงถึงส่วนปลายประมาณ 120 ซม. ปลายสองข้างห่างกันประมาณ 13 ซม.

12. ขนเม่น คือขนของเม่นซึ่งยาว 8.5 ซม. ใช้สำหรับนับเส้นไหมขึ้นเพื่อเก็บตะกองหรือก่อเขา ลวดลายที่จะทอยกดอก

* ไม้หลาวโอนหรือไม้เหลาชะโอน เป็นไม้พวกปาล์มขนาดใหญ่ ลำต้นคล้ายต้นหมากแต่ขึ้นเป็นกอ สูงประมาณ 8-12 ม. เปลือกนอกสีเทาอมเขียว ผิวแข็งเรียบ ตามกาบและข้อมีหนามยาว ใบเป็นทางยาวคล้ายใบหมาก ดอกเล็ก มีสีเหลืองอ่อน ผลกลม เป็นทะลาย และเปลือกแข็งคล้ายหมาก

13. หวี คือเครื่องมือสำหรับหวีไหมย่นให้เส้นเรียบหลังจากลงแบ้งแล้ว หวีทำจากทาบของต้นซก* นำมาทาบเป็นเส้นฝอย ตัดเส้นยาว 8-12 ซม. ซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น แล้วนำไปเข้าด้ามไม้สำหรับถือ ซึ่งมีขนาดยาวประมาณ 13 ซม. กว้าง 5 ซม. หวีทำจากทาบมะพร้าวก็ได้ โดยตัดขวางทาบแล้วยี่ให้ส่วนที่ตัดเป็นฝอยแล้วนำมาใช้หวีเส้นไหมย่น

14. เชือกตระกอง เป็นเชือกที่ใช้สำหรับผูกตระกองหรือก่อเขา ทำด้วยเส้นด้ายสีขาวเบอร์ 6 หรือไนลอนเบอร์ 4 หรือเบอร์ 210/4 การทอผ้าไหมส่วนใหญ่นิยมใช้ในลอนเพราะไม่ทำให้เส้นไหมย่นเป็นขุย เชือกที่ผูกตระกองหรือก่อเขาหนึ่ง ๆ จะใช้ได้ 2-3 ครั้ง

15. กี่เก็บตระกอง คือที่เก็บตระกองหรือก่อเขาสำหรับไหมที่ทอด้วยกี่กระตุก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหมพื้นหรือลายร่องสลัสนี้ ลักษณะของกี่เก็บตระกองคล้ายกรอบโครงของโต๊ะ ทำด้วยไม้ขนาดยาว 90-120 ซม. กว้าง 60-80 ซม. สูง 75 ซม.

เครื่องทอผ้า เครื่องทอผ้าที่ใช้ในตำบลพุมเรียง มี 2 ชนิด คือหูกและกี่กระตุก สำหรับหูกซึ่งปัจจุบันเรียกกันว่าที่พื้นบ้านหรือที่โบราณนั้นมีจำนวนน้อย ใช้สำหรับทอผ้าไหมยกดอก ส่วนที่กระตุกมีจำนวนมากใช้ทอผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมพื้น ผ้าชิ้นใหม่ ผ้าไหมลายร่องและผ้าไหมลายตาสก๊อต เป็นต้น ส่วนประกอบของเครื่องทอผ้าทั้งสองชนิดคล้ายกันจะต่างกันบ้างในรายละเอียดเล็กน้อย ส่วนประกอบที่สำคัญของหูกและกี่กระตุกได้แก่

1. โครงหูก หรือโครงกี่ ประกอบด้วยเสา 4 ต้น มีราวหูกหรือราวที่กระหนาบทั้ง 4 ด้าน ทั้งด้านบนและล่าง หูกบางอันอาจมีราวกระหนาบกลางโดยรอบ เพื่อให้หูกแข็งแรงยิ่งขึ้น สมัยก่อนเสาหูกฝังติดไว้กับดิน เพราะเชื่อกันว่าการทอหูกหรือการทอผ้านั้นทำได้เฉพาะใต้ถุนบ้านเท่านั้น จะนำมาทอบนเรือนไม่ได้ แต่ปัจจุบันไม่นิยมฝังเสาหูกหรือกึ่งลงในดิน เพราะจะทำให้เคลื่อนย้ายไม่สะดวก โครงหูกและโครงกี่แต่ละโครงมีขนาดไม่แน่นอน โดยประมาณโครงหูกจะกว้าง 130-143 ซม. ยาว 254-290 ซม. สูง 117-125 ซม.

2. ฟืมหรือพื้นหวี เป็นเครื่องมือสำหรับทอผ้า มีพื้นเป็นซี่ ๆ คล้ายหวี ใช้สำหรับสอดไหมย่นเพื่อจัดเส้นไหมให้อยู่ห่างกัน และใช้กระทบไหมฟุ้งที่สานขัดกับไหมย่นให้อัดแน่นเป็นเนื้อผ้า ฟืมทำด้วยลวดหรือไม้ไผ่เหลาซี่เล็ก ๆ ผูกเชือกติดกันและกระหนาบด้วยกรอบไม้จริง ขนาดของฟืมยาวประมาณ 117 ซม. กว้าง 6-8 ซม. หรือฟืมหนึ่ง ๆ อาจจะมี 35-40 หลบ แต่ละหลบมี 40 พื้น แต่ละพื้น (ช่องพื้นหวี) ใช้สอดเส้นไหมย่น 2 เส้น ในการทอผ้าครั้งหนึ่ง ๆ ต้องใช้เส้นไหมย่นประมาณ 2,800-3,200 เส้น

* ซก หรือ ฉก เป็นพืชตระกูลปาล์ม ลักษณะคล้ายต้นตาลแต่โตกว่า ใบมีลักษณะคล้ายใบมะพร้าว แต่โตและแข็งแรงกว่า ก้านใบและทางเหยียดตรง ผลของซกเรียกว่าลูกซกหรือลูกชิต นอกจากนี้ซกยังเป็นพืชที่ให้น้ำตาลอีกด้วย

3. เขาหูกหรือตระกอก คือเชือกที่ร้อยคล้องไหมยืน เพื่อแบ่งเส้นไหมเป็นหมวดหมู่ตามที่ต้องการ เมื่อยกเขาหูกหรือตระกอกขึ้นก็จะดึงเส้นไหมยืนเปิดเป็นช่อง สามารถพุ่งกระสวยเข้าไปทำให้ไหมพุ่งสานขัดกับไหมยืนได้ เขาหูกหรือตระกอกมี 2 ชนิด คือ

3.1 เขาเนื้อ ตระกอกเนื้อ หรือตระกอกขัด เป็นเขาหรือตระกอกที่ใช้ทอเนื้อผ้าหรือผ้าพื้นธรรมดา มี 2 ตับ เขาเนื้อแต่ละตบมีเส้นเชือกที่เรียกว่า “เยี่ยงย่าง” ผูกโยงไว้กับปลายไม้เล็ก ๆ ยาว 12 ซม. เรียกว่า “ไม้เยี่ยงย่าง” ทั้ง 2 ข้าง และไม้เยี่ยงย่างทั้ง 2 อันจะมีเส้นเชือกผูกแขวนไว้กับไม้ราวหูกอีกทีหนึ่ง

3.2 เขาลาย หรือตระกอลาย เป็นเขาหรือตระกอกที่ใช้ทอลวดลายยกดอก อาจมีตั้งแต่ 4-200 ตับ ส่วนปลายทั้ง 2 ข้างของเขาลายแต่ละตบ จะแขวนไว้ที่ไม้ค้ำตระกอกทั้ง 2 ด้าน

4. กระสวยหรือสววย คือเครื่องมือทอผ้าที่ใช้บรรจุหลอดไหมพุ่ง สำหรับพุ่งสอดไประหว่างช่องของเส้นไหมยืน ทำให้เส้นไหม 2 ชนิดสานขัดกันจนเกิดเป็นเนื้อผ้าขึ้น กระสวยทำด้วยไม้หลาวโอนหรือไม้เนื้อแข็งอื่น ๆ ขนาดยาวประมาณ 25-30 ซม. กว้าง 2-3.5 ซม. ต้นและปลายเรียว ตรงกลางมีช่องและแกนสำหรับบรรจุหลอดไหมพุ่ง นอกจากนี้กระสวยยังใช้บรรจุหลอดไหม หรือหลอดดินซึ่งใช้ทอยกดอก กระสวยของกี่กระตุกจะต่างไปจากกระสวยของหูก คือ กี่กระตุกมีรางให้กระสวยวิ่ง และที่กระสวยมีเชือกโยงสำหรับกระตุกดึงกระสวยพุ่งกลับไปกลับมาทำให้ทอผ้าได้อย่างรวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้น

5. ไม้หน้าหูก คือไม้ที่อยู่ส่วนหน้าสุดของหูก สำหรับผูกซึ่งลูกดั่ง ทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ ขนาดยาวประมาณ 152 ซม.

6. ไม้ราวหูก คือไม้ที่พาดขวางโครงหูกส่วนบนทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ มี 3-4 ท่อน ยาวท่อนละ 160-170 ซม. ใช้สำหรับผูกแขวนลูกดั่ง ไม้ค้ำเขา เขาหูก และพืม

7. กระดานม้วนหูก เป็นไม้กระดานที่ใช้ม้วนปลายด้านหนึ่งของเส้นไหมยืน ที่ม้วนเก็บและจัดเรียงเส้นเป็นระเบียบแล้ว นอกจากนี้ยังช่วยให้เส้นไหมยืนในหูกขึงตึงโดยที่ปลายอีกด้านหนึ่งผูกติดหรือพันไว้กับไม้ม้วนผ้า ขนาดของกระดานม้วนหูกยาวประมาณ 142 ซม. กว้าง 15-18 ซม. ส่วนที่กระตุกมีแกนไม้สำหรับม้วนไหมยืน เรียกว่า “ระหัด” ขนาดยาวประมาณ 126 ซม.

8. ลูกดั่ง คือไม้ที่ใช้สอดค้ำกระดานม้วนหูก มี 2 ลูก ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ยาว 56 ซม. หนา ด้านละ 4-5 ซม. เจาะเป็นช่องตามความยาวประมาณ 25 ซม. ส่วนหัวของลูกดั่งจะรูสำหรับร้อยเชือกแขวนไว้กับราวหูก และต้องผูกยึดลูกดั่งไว้กับไม้หน้าหูก เพื่อไม่ให้ลูกดั่งแกว่งไปมา แต่ก็ที่กระตุกไม่มีลูกดั่ง

9. ไม้ค้ำเขา หรือไม้ค้ำตระกอก เป็นไม้ 2 อันสำหรับแขวนเขาหูก หรือตระกอกที่ใช้ทอลวดลายยกดอก ทำด้วยไม้ขนาดยาว 30-35 ซม. ส่วนปลายทั้ง 2 ด้านเจาะรูผูกเชือกแขวนไว้กับไม้ที่พาดขวางราวหูก

10. ไม่นัดลาย คือไม้ที่ใช้สอดในระหว่างเส้นไหมยืน เมื่อยกตระกองลายขึ้นเพื่อทำให้เกิดช่องว่าง สำหรับพุ่งกระสวยไหมหรือด้ายที่ใช้ทอยกดอก ทำให้ลวดลายปรากฏบนเนื้อผ้า ไม่นัดลายทำด้วยไม้หลาวโอน ลักษณะแบน ๆ ปลายด้านหนึ่งมนแหลมเล็กน้อย มี 2 ขนาด คือ

10.1 ไม่นัดลายใหญ่ ใช้สำหรับการทอผ้าไหมยกดอกตลอดผืน ขนาดยาวประมาณ 127 ซม. กว้าง 7 ซม.

10.2 ไม่นัดลายเล็ก หรือไม่นัดท่อน ใช้สำหรับการทอยกดอกเฉพาะเชิงผ้า หรือการทอยกดอกที่ไม่มีลวดลายซับซ้อนนัก ขนาดยาวประมาณ 54 ซม. กว้าง 6 ซม.

11. ดินพืม ดินเหยียบ หรือคานเหยียบ คือไม้ 2 อัน ลักษณะกลมไม่ใหญ่นัก ยาวประมาณ 95 ซม. ผูกเชือกเชื่อมโยงกับเขาหูก* ซึ่งเป็นเขาเนื้อหรือตระกองชิด เพื่อใช้สำหรับเหยียบดึงเขาหูก 2 ดับให้รังไหมยืนขึ้นลงสลับกันและเปิดเป็นช่อง เมื่อพุ่งกระสวยไหมพุ่งเข้าไปในช่อง เส้นไหมทั้ง 2 ชนิดจะสานขัดกันเป็นเนื้อผ้า จำนวนและลักษณะการวางดินพืมของหูกและกึ่งกระดูกไม้เหมือนกัน คือ ดินพืมของหูกมี 2 คานและวางขวางตามความกว้างของโครงหูก ส่วนดินพืมของกึ่งกระดูกมี 2-4 คานจะวางทอดไปตามส่วนยาวของโครงกึ่งกระดูก

12. ไม้ม้วนผ้า ไม้พันผ้าหรือพัน คือไม้ที่ใช้ผูกปลายด้านหนึ่งของไหมยืน ซึ่งสอดผ่านพันธวีแล้วหรือใช้พันผ้าไหมที่ทอเป็นเนื้อผ้าแล้ว ทำด้วยไม้เหลียม หนาด้านละ 4-5 ซม. ยาว 120-180 ซม. เจาะเป็นช่องเรียกว่านมพันธวีหรือนมพั้น ยาว 110-125 ซม. ต้องตอกตะปูให้ส่วนปลายที่แหลมโผล่ออกมาเพื่อเกี่ยวดึงเนื้อผ้าที่ทอแล้วให้ตึง นมพันธวีหรือนมพั้นนี้ สมัยก่อนเชื่อกันว่าข้ามไม้ไม่ได้เพราะจะทำให้นองเป็น "พั้น" คือนองแข็งและตึง

13. ปากี่ คือไม้ที่รองรับส่วนปลายสองด้านของไม้ม้วนผ้า มี 2 หลัก สูงประมาณ 69 ซม. แต่ละหลักมีระยะห่างกันตามความกว้างของหูก

14. ไม้นั่ง เป็นไม้กระดานที่ใช้สำหรับนั่งทอผ้า กว้าง 26-40 ซม. ความยาวของไม้นั่งเท่ากับ ความกว้างของโครงหูก

15. ผัง เป็นไม้ที่ใช้ขึงไว้ตามความกว้างของริมผ้าที่ทอ เพื่อทำให้หน้าผ้าตึงพอดีกับพืม และเพื่อให้ลายผ้าตรงไม่คดไปคดมาขณะทอผ้า ส่วนปลายทั้งสองของผังจะผูกเข็มไว้ใช้สอดริมผ้าทั้ง 2 ด้าน

* การผูกเชือกโยงระหว่างดินพืมและเขาหูกด้านล่าง จะต้องตรงกับเส้นเชือกเอียงที่ผูกโยงเขาหูกด้านบนกับไม้เอียงซึ่งแขวนไม้รวบนโครงหูก

การทอผ้าไหมพรมเรียง

กรรมวิธีการทอผ้าไหมพรมเรียงมีหลายขั้นตอน คือ

1. การย้อมสีไหม การย้อมสีไหมมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผ้าไหมที่ทอมีสีสันและลวดลายสวยงาม กรรมวิธีและขั้นตอนการย้อมสี มีดังนี้

1.1 การฟอกไหม คือการต้มไหมดิบ เพื่อฟอกขี้ผึ้งหรือกาวเซอริซิน (Sericin) ที่หุ้มเส้นไหม อยู่ให้หลุดออก เพื่อสีที่ใช้ย้อมจะได้ติดเส้นไหมทนทานไม่ตกลอก ก่อนฟอกจะต้องนำไหมไปซั้ ถ้าต้องการไหมที่ย้อมสีเสร็จแล้ว 1 กก. จะต้องซั้ไหมดิบที่จะนำไปฟอก 1.4 กก. เพราะไหมดิบเมื่อต้มเสร็จแล้ว น้ำหนักจะลดลงประมาณ 25% สำหรับน้ำที่ใช้ต้มฟอกผสมด้วยสบูกรดและโซดาแอช (Sodium Carbonate) ในอัตราส่วนไหม 1 กก. ต่อสบูกรด 1 ก้อน และโซดาแอช 1 ชีด ต้มน้ำจนเดือดเมื่อสบูกรดกับโซดาแอช ละลายหมดแล้วจึงนำไหมไปต้มฟอกในน้ำนั้นประมาณ 20-30 นาที สบูกรดและโซดาแอชจะฟอกกาว เซอริซินและฝุ่นละอองทำให้เส้นใยขาว อ่อนนุ่มแวววาว หลังจากย้อมเส้นไหมได้ทีแล้ว* จึงนำไปซักล้าง ในน้ำสะอาดอีก 2-3 ครั้ง จนเส้นไหมหมดเมือกแล้วบิดไหมพอมหมาด ๆ เตรียมนำไปย้อมสีต่อไป

1.2 การย้อมสีไหม คือการทำให้เส้นไหมมีสีที่ต่างไปจากธรรมชาติ เพื่อให้ผ้าที่ทอมีสี และลวดลายสวยงาม โดยนำไหมที่ฟอกแล้วไปต้มในน้ำสี ซึ่งมีวิธีซั้ย้อมไหมตามความเข้มของสีที่ต้องการ โดยคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ เช่น สี 5%, 3%, 1% และสีอ่อนประมาณ 0.5% ตัวอย่างเช่น ต้องการเส้นไหม สีเข้ม 5% จะต้องใช้สีย้อมไหม 50 ก.ต่อไหม 1 กก. ถ้าต้องการสีอ่อน 1% จะต้องใช้สีย้อมไหม 10 ก.ต่อไหม 1 กก. โดยนำสีไปละลายในน้ำแล้วต้มให้เดือด ใส่เส้นไหมที่ฟอกแล้วลงไป ต้มไปจนกระทั่งเส้นไหมดูสี หมดจนเหลืองน้ำใส ๆ และต้องดูให้เส้นไหมทุกเส้นมีสีเรียบเสมอกันจึงใช้ได้ สีบางสีสามารถจะใส่ไหม ที่ฟอกแล้วลงต้มไปในน้ำสีที่เดือดได้เลย เช่น สีแดง สีบานเย็น สีน้ำเงิน แต่บางสีต้องนำไหมที่ฟอกแล้ว ไปชุบน้ำสีที่ยังไม่ได้ต้มเสียก่อน บิดไหมพอมหมาด ๆ แล้วนำน้ำสีนั้นไปต้มให้เดือดจึงใส่เส้นไหมที่ชุบสีแล้ว ลงไป สีเหล่านั้นได้แก่ สีเทาแก่ สีเหลือง สีน้ำตาล สีครีม สีชมพู หลังจากทีเส้นไหมดูสีหมดและเส้นไหม ทุกเส้นมีสีเรียบเสมอกันแล้ว จึงนำเส้นไหมนั้นไปซักในน้ำเย็น 2-3 ครั้ง บิดน้ำให้แห้ง ถ้าเป็นเส้นไหมยืน ต้องนำไปลงบั้งเสียก่อน หลังจากนั้นก็กระตุกไหมพุ่งหรือไหมยืนที่ลงบั้งแล้วให้เส้นไหมกระจาย แล้ว นำไปตากแดดอ่อน ๆ และควรมีลมพัดผ่าน เมื่อเส้นไหมแห้ง กระตุกให้เส้นไหมกระจายอีกครั้ง แล้วจึง ม้วนเส้นไหมเป็นเข็ด ๆ เก็บไว้เพื่อทอต่อไป

2. การเตรียมเส้นไหมสำหรับทอผ้า เส้นไหมที่ใช้ทอผ้า มีเส้นไหมยืนและเส้นไหมพุ่ง ซึ่ง เส้นไหมทั้ง 2 ชนิดมีวิธีการเตรียมแตกต่างกันดังนี้

* ใช้ไม้พายพลิกดู ถ้าเส้นไหมผืดแสดงว่ากาวเซอริซินละลายหลุดจากเส้นไหมแล้ว แต่ถ้าเส้นไหมลื่นแสดงว่า เส้นไหมยังมีกาวหุ้มอยู่ยังใช้ไม่ได้

การเตรียมไหมยีน ไหมยีน (warp) คือเส้นไหมที่นอนไปตามทางยาวของผืนผ้า ซึ่งจะขึงตั้งไปตามส่วนยาวของหูกทอผ้า การเตรียมไหมยีนมีหลายขั้นตอน คือ

ก. การลงแป้ง น้ำแป้งที่ใช้ลงไหมยีนสมัยก่อนใช้น้ำข้าว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “น้ำหม้อ” แต่ปัจจุบันใช้ข้าวสุกขย่ำกับน้ำจนเมล็ดข้าวแหลกละเอียดแล้วกรองเอาแต่น้ำมาลงไหม หรือใช้แป้งมันละลายน้ำแบบลงแป้งผ้าก็ได้ การลงแป้งไหมยีนจำนวนมากเพื่อใช้ในกิจการทอผ้าซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ขนาดย่อม มักใช้แป้งสาลีผสมกับน้ำมันก๊าดและน้ำมันบัวในอัตราส่วนไหม 2 กก.ต่อแป้งสาลี 1 ชีด น้ำมันก๊าดและน้ำมันบัวอย่างละ 2 กะพล้อ ใส่ น้ำเย็นเล็กน้อย คนให้ทั่วแล้วใส่น้ำร้อน 2-3 ชันเมื่อกวนส่วนผสมเข้ากันดีแล้ว จึงใช้ลงไหมยีน

การลงแป้งไหม ทำให้เส้นไหมยีนเรียบแข็งไม่เป็นขุยเมื่อถูกเสียดสี ตอนกระทบฟืมและพันหวีเวลาทอผ้า โดยนำไหมยีนที่ฟอกและย้อมสีแล้วไปชุบในน้ำแป้งที่เตรียมไว้ บิดน้ำออก กระทบเส้นไหมให้แตกกระจายออกจากกัน นำออกผึ่งแดด กระทบเส้นไหมอีก 2-3 ครั้ง เมื่อเส้นไหมแห้งไม่รวมตัวกันแล้ว นำเช็ดไหมหลาย ๆ เช็ดใสในรางไม้ไผ่ ใช้ไม้ไผ่อีกลำหนึ่งถ่วงส่วนล่างของเช็ดไหมเหล่านั้นแล้วใช้หวีทำด้วยซกหรือกบมะพร้าวตัดปลายยี่เป็นขุย หวีไหมให้เส้นแกลี้ยงแล้วจึงม้วนกับไหมเป็นเช็ด สำหรับไหมยีนที่ชุบด้วยแป้งสาลีผสมน้ำมันก๊าดและน้ำมันบัวต้องหมักไว้ก่อน 1 คืน นำไปเข้าเครื่องสลัดไหม* แล้วนำมากระทบผึ่งไหมในที่ร่ม ถ้าเส้นไหมยังเกาะกันอยู่ก็กระทบอีก 2-3 ครั้ง จึงเก็บม้วนเป็นเช็ด เตรียมกรอเข้าหลอดต่อไป

ข. การกรอไหมเข้าหลอด หรือชาวบ้านเรียกว่า “หลอดไหม” เครื่องมือที่ใช้กรอไหม ได้แก่ ไน ระวีง และหลอดคั่น วิธีกรอไหม คือ นำเช็ดไหมยีนที่ลงแป้งแล้วสวมที่ระวีง ดึงเส้นไหมจากระวีงไปพันที่หลอดคั่นซึ่งสวมติดกับแกนหลอดของไน เมื่อหมุนวงล้อไน แกนหลอดก็จะหมุนดึงไหมจากระวีงพันเข้าหลอด การกรอไหมเข้าหลอดจะต้องกรอให้ได้จำนวนหลอดเพียงพอที่จะคั่นไหมหรือสาวไหมแต่ละครั้ง ซึ่งจะตกประมาณ 30-200 หลอด

ค. การคั่นไหม หรือสาวไหม ต้องใช้เครื่องมือคือรางคั่น และหลักคั่นหรือคราด โดยนำหลอดคั่นที่กรอไหมยีนเข้าหลอดแล้วใส่ในแกนของรางคั่นแกนละ 2 หลอด แต่ถ้าเป็นหลอดท่อพลาสติกใส่หลอดเดียว การคั่นไหมแต่ละครั้งจะใส่หลอดคั่นในรางคั่นประมาณ 30-40 หลอด ส่วนใหญ่นิยมคั่นครั้งละ 30 หลอด** แล้วนำรางคั่นไปผูกไว้ในที่สูง เช่น ตงหรือรอดของบ้านที่มีใต้ถุนสูง นำหลักคั่นมาวางไว้ใต้รางคั่น แยกหลักหรือลูกคราด 2 แถวออกจากกัน ระยะห่างขึ้นอยู่กับความต้องการว่าจะคั่นไหมเพื่อทอผ้าจำนวนกี่ชุด***

* เป็นเครื่องจักรชนิดหนึ่งใช้ในอุตสาหกรรมทอผ้าขนาดย่อม เครื่องจะหมุนทำให้เส้นไหมแห้งเร็วขึ้น

** การคั่นไหมยีนด้วยเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อม ทำได้จำนวนมาก ครั้งละประมาณ 200 หลอด

*** ชุดหมายถึงความยาวของผ้าไหมที่ใช้ตัดเสื้อได้ 1 ชุด ซึ่งยาวเท่ากับ 4 หลา 60 ซม. หรือ 420 ซม.

เช่นถ้าต้องการทอผ้า 8 ชุด ความยาวเท่ากับ 4,800 ซม. (48 ม.) จะต้องตั้งให้หลักคันทั้ง 2 แถวห่างกัน 174 ซม. หรือถ้าต้องการทอผ้า 13 ชุด ความยาวเท่ากับ 7,800 ซม. (78 ม.) ต้องตั้งหลักคันห่างกัน 635 ซม.

วิธีคันใหม่ทำโดย รวบเส้นไหมทั้ง 30 เส้นจากหลอดในรางคัน ดึงลงมาไขว้เป็นรูปเลข 8 สวมลูกคราดที่ 1 และ 2 ของหลักคันที่ 1 แล้วดึงไหมทั้งหมดมาพันอ้อมลูกคราดที่ 1 ของหลักคันแถวที่ 1 และดึงกลับมาพันอ้อมลูกคราดที่ 3 ของหลักคันที่ 1 จากนั้นดึงเส้นไหมทั้ง 30 เส้นพันอ้อมลูกคราดอื่น ๆ กลับไปกลับมาระหว่างหลักคัน 2 แถว (หลักคันแต่ละแถวจะมีลูกคราด 11 หลัก) จนกระทั่งถึงลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่ 2 จะต้อง “เก็บไหมขัดกัน” โดยใช้มือซ้ายดึงรวบเส้นไหมทั้ง 30 เส้นให้ตึง แล้ววางนิ้วชี้และนิ้วกลาง* ของมือขวาบนเส้นไหมทำมุมประมาณ 120° หมุนนิ้วทั้ง 2 จากซ้ายไปขวา วัดเกี่ยวเส้นไหม 1 เส้น** ม้วนเข้าหาตัวและพลิกมือขึ้นกลับไปอยู่ในตำแหน่งเดิม เก็บไหมเส้นถัดไปด้วยวิธีเดียวกันจนครบ 30 เส้น แล้วจึงสวมเส้นไหมที่ขัดกันแล้วนี้ลงพันในลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่ 2 ต่อจากนั้นก็ดึงไหมทั้ง 30 เส้นกลับไปพันอ้อมลูกคราดที่ 11 ของหลักคันแถวที่ 1 แล้วดึงกลับมาพันอ้อมลูกคราดที่ 9 ของหลักคันแถวที่ 2 จากนั้นก็ดึงเส้นไหมทั้งหมดพันอ้อมลูกคราดอื่น ๆ โดยทบกลับไปกลับมาระหว่างหลักทั้ง 2 แถว จนหมดความยาวของเส้นไหมที่ต้องการใช้ทอผ้า และทุกครั้งที่ตั้งเส้นไหมมาถึงลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่ 2 จะต้องเก็บเส้นไหมขัดกันเสมอ การเก็บเส้นไหมขัดกันนี้มีผลทำให้เส้นไหมย่นที่ใช้ทอผ้าในทุกทั้งหมดถูกแบ่งออกเป็น 2 ชุด เส้นไหมย่น 2 ชุดนี้จะผลัดกันเป็นเส้นขึ้นและเส้นลงสลับกันเมื่อสับตระกอ*** ขณะทอผ้า ทำให้เส้นไหมย่นสานขัดกับเส้นไหมพุ่งจนเกิดเป็นเนื้อผ้าขึ้นมา

เมื่อคันไหมที่จะใช้ทอผ้าจนครบ (ประมาณ 2,800-3,200 เส้น) และได้ความยาวที่ต้องการแล้วก็นำไม้ลูกเขา 2 อันสอดเข้าไปในเส้นไหมย่นที่พันอยู่กับลูกคราดที่ 1 และ 2 ของหลักคันแถวที่ 1 และใช้ไม้นัดหวี 2 อันสอดเข้าไปในเส้นไหมย่นที่พันอยู่กับลูกคราดที่ 10 และ 11 ของหลักคันแถวที่ 2 ทำให้

* การเก็บไหมขัดกัน สำหรับทอด้วยที่กระตุก จะใช้หัวแม่มือขวาเกี่ยวเส้นไหม

** การเก็บไหมขัดกัน ส่วนที่เป็นริมผ้าต้องเกี่ยวเส้นไหมครั้งละ 5-10 เส้นด้วยวิธีเดียวกัน จนได้ความกว้างของริมผ้าตามที่ต้องการ จึงเริ่มเก็บส่วนที่จะทอเป็นเนื้อผ้าโดยเกี่ยวเส้นไหมครั้งละ 1 เส้นไปจนครบจำนวนเส้นไหมที่จะใช้ทอผ้าในพืม โดยเว้นไหมย่นจำนวนหนึ่งไว้สำหรับเก็บริมผ้าอีกข้างหนึ่งโดยเกี่ยวไหมครั้งละ 5-10 เส้น จนได้ความกว้างของริมผ้าเท่ากัน

*** การเปลี่ยนตำแหน่งระหว่างเส้นไหมย่น 2 ชุด เมื่อเส้นไหมชุดใดชุดหนึ่งถูกยกขึ้นและเส้นไหมอีกชุดหนึ่งจะถูกดึงลง โดยการใช้เท้าเหยียบคานเหยียบ ซึ่งมีเชือกโยงกับตระกอที่ร้อยคล้องไหมแต่ละชุดไว้ ดังนั้นเมื่อเหยียบคานดึงตระกอโดลง ตระกอนั้นก็จะรั้งเส้นไหมชุดที่ร้อยคล้องอยู่ลงด้วย ส่วนอีกตระกอหนึ่งก็จะถูกยกขึ้น ดึงเส้นไหมอีกชุดตามขึ้นไป ทำให้ไหมย่นเปิดเป็นช่อง สามารถพุ่งกระสวยไหมพุ่งหรือไหมดอกเข้าไปสานขัดกับไหมย่นได้

ไม้נדหวี 2 อันสอดคั่นเส้นไหมที่ขัดกัน แล้วจึงปลดไหมยืนทุกเส้นออกจากลูกคราดดังกล่าว ค่อย ๆ ม้วนเส้นไหมไปกับไม้נדหวีทั้งสองจนถอดไหมยืนออกจากหลักคั่นได้หมด แล้วจึงนำไหมนั้นไปสอดพันหวี

ง. การสอดพันหวี สอดฟืมหรือจุกพันหวี คือการสอดเส้นไหมยืนด้านที่เก็บขัดกันเข้าในช่องของพันหวีหรือฟืม ช่องละ 2 เส้น เส้นไหมแต่ละคู่ในช่องพันหวีแต่ละช่องจะสลับกันเป็นเส้นขึ้นและเส้นลงตามการสับตระกอขณะทอผ้า การสอดพันหวีทำโดยวิธีเลื่อนไม้נדหวี 2 อันที่สอดคั่นเส้นไหมที่ขัดกันอยู่เข้าไปใกล้ส่วนปลายด้านหนึ่งของไหมยืนแล้วใช้ “ไม้สอด” เกี่ยวเส้นไหมเข้าช่องพันหวีหรือช่องฟืมช่องละ 1 คู่ การสอดพันหวีจะทำคนเดียวหรือ 2 คนก็ได้ คือคนหนึ่งเลื่อนไหมจากไม้נדหวีทีละคู่ อีกคนหนึ่งจะคอยใช้ไม้สอดเกี่ยวเส้นไหมเข้าช่องพันหวี ทำให้การสอดเร็วขึ้นเสร็จแล้วนำไปหวีเพื่อม้วนไหมเข้ากระดานม้วนหูก* ต่อไป

จ. การหวีไหม คือการแผ่เส้นไหมจากลักษณะที่เป็นทำให้กระจายสม่ำเสมอ แล้วม้วนเข้ากระดานม้วนหูก* ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ม้วนเก็บ” การม้วนไหมเข้ากระดานม้วนหูกนี้ใช้แรงงานอย่างน้อย 4 คน ถือกระดานม้วนหูก 2 คน อีก 2 คน จะคอยเลื่อนไม้ลูกพัน หลังจากม้วนเก็บเสร็จแล้วก็นำกระดานม้วนหูกไปตั้งที่หูก โดยสอดค้ำปลาย 2 ข้างไว้กับลูกตั้งในหูก ต่อจากนั้นก็ผูกปลายอีกด้านหนึ่งของไหมยืนที่สอดพันหวีแล้วเข้ากับไม้ม้วนผ้าซึ่งให้ตั้ง เพื่อเก็บตระกอหรือก่อเขา

การเตรียมไหมพุ่ง ไหมพุ่ง (weft) หรือไหมพั่น คือเส้นไหมที่ทอดขวางไปตามส่วนกว้างของหูก ใช้พุ่งสานขัดกับไหมยืน การเตรียมไหมพุ่งไม่ยุ่งยากเหมือนเตรียมไหมยืน คือหลังจากฟอกไหมและย้อมสีเสร็จแล้ว ก็นำไหมมารอเข้าหลอดพุ่งหรือลูกเรียด โดยใช้ไธและระวงเช่นเดียวกับการกรอไหมยืน แล้วบรรจุลงในกระสวยที่ใช้สำหรับทอผ้า นอกจากไหมพุ่งซึ่งใช้ทอเนื้อผ้าแล้วยังมีไหมลายหรือไหมดอกและดินที่ใช้ทอลวดลายยกดอก ซึ่งต้องกรอใส่หลอดพุ่งหรือลูกเรียด บรรจุลงในกระสวยเพื่อใช้พุ่งสานขัดกับไหมยืนเช่นกัน

3. การก่อตระกอลวดลายผ้าและการเก็บดอก เป็นขั้นตอนสำคัญของการทอผ้า เพราะจะเป็นตัวกำหนดให้กระบวนการทอผ้าดำเนินไปได้และทำให้ผ้ามีลวดลายสวยงาม ซึ่งมีวิธีการทำดังนี้

3.1 การก่อตระกอ ผูกตระกอหรือก่อเขา คือการร้อยคล้องไหมยืน 2 ชุดที่เส้นขัดกันด้วยไธลอนหรือด้ายทั้งด้านบนและล่างของเส้นไหมยืนทุกเส้น เพื่อให้ตระกอหรือเขายกเส้นไหมขึ้นหรือดึงเส้นไหมลงสลับกันขณะทอผ้า การก่อตระกอดังกล่าวที่ละซีก คือก่อจากด้านบนของทุกตระกอก่อน แล้วจึงพลิกไหมยืนกลับขึ้นมาก่อส่วนที่เป็นด้านล่างจนหมดจำนวนตระกอที่ใช้ทอผ้า ตะกอที่ก่อเสร็จแล้วทั้งซีกบนและซีกล่างเรียกว่า “1 ตับ” ชนิดของตระกอแบ่งออกเป็นตระกอขัดหรือเขาเนื้อ และตระกอลายเขาลายหรือเขาดอก

* ถ้าเป็นไหมยืนที่ทอด้วยกี่กระดูกจะม้วนเข้าก้างพัด

วิธีก่อตระกอซัดหรือเขานื้อ ทำในหูกถัดจากพิมโดยใช้ไม้มัดใหญ่สอดไปในระหว่างเส้นไหม ยืนที่ซัดกัน แล้วตั้งไม้มัดขึ้นตามส่วนกว้าง ชาวบ้านเรียกว่า “ขันนืด” ทำให้เส้นไหมยืนแยกเป็น 2 ชุด ใช้ ไนลอนหรือด้ายสอดเข้าไปในระหว่างเส้นไหมยืนทั้งสองจากขวาไปทางซ้ายและเริ่มก่อตระกอไหมยืนชุดที่ 1 จากด้านซ้ายไปทางขวา โดยนำไม้ลูกเขา 2 อันวางบนไม้ตระกอเนื้อ ดึงไนลอนหรือด้ายผ่านไหมยืน อ้อมไม้ตระกอเนื้อขึ้นไปพันกับไม้ลูกเขาอันบน ทำให้เกิดเป็นบ่วงคล้องไหมยืน 1 เส้น* แล้วดึงไนลอนหรือด้ายจาก ช่องของเส้นไหมยืนถัดไปอ้อมไม้ตระกอเนื้อขึ้นไปพันกับไม้ลูกเขาอันบนแบบเดียวกัน ทำเช่นนี้ไปจนหมดเส้นไหมชุดที่ 1 จึงปลดไม้ตระกอเนื้อและถอดไม้มัดออก แล้วเริ่มก่อตระกอที่ 2 ซีกบนต่อไป โดยใช้ไม้มัดใหญ่ สอดไปในระหว่างเส้นไหมยืนที่ซัดกัน ขันนืดดึงกลุ่มไหมยืนชุดที่ 2 ขึ้นมา สอดไนลอนหรือด้ายเข้าไปในช่อง ระหว่างเส้นไหมยืน 2 ชุด แล้วเริ่มก่อตระกอซีกบนแบบเดียวกัน จนหมดเส้นไหมยืนชุดที่ 2

หลังจากก่อตระกอซีกบน 2 ตะกอแล้ว จึงพลิกไหมยืนกลับขึ้นก่อตระกอซีกล่างอีก 2 ตะกอ ด้วยวิธีเดียวกับการก่อตระกอซีกบน โดยห้วงตระกอซีกล่างแต่ละตะกอจะต้องร้อยเส้นไหมยืนให้ตรงกับ ตะกอชุดบนแต่ละชุดที่ร้อยไว้เดิม เสร็จแล้วก็จะได้ตระกอซัด 2 ดับ** ห้วงตระกอแต่ละซีกของตระกอแต่ละ ดับจะมีประโยชน์ในการช่วยรั้งเส้นไหมยืนขึ้นหรือดึงลงสลับกันระหว่างตระกอ 2 ดับ

3.2 ลวดลายผ้า ช่างทอผ้าที่ตำบลพุมเรียงมีแบบลวดลายผ้าที่ใช้เป็นตัวอย่างการเก็บดอก เรียกว่า “ครุผ้า” ซึ่งได้แก่ผ้าปักด้วยไหมเป็นรูปลวดลายต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เป็นแบบสำหรับทอผ้ายกดอก เช่น ผ้าปักลายโคมเพชรที่นางแม่ะเหริยม หวันมุดา ปักเมื่ออายุ 14 ปีเพื่อเป็นแบบผ้าทอขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จประพาสตำบลพุมเรียงเมื่อปี พ.ศ. 2472 และยังปักลวดลาย อื่น ๆ ไว้เป็นแบบ เช่น ลายราชสีห์เข้าถ้ำ ลายชี่นอนอน (กินนร) ลายราชสีห์ ลายช้าง ลายครุฑ ลายนกยูง และลายตลกแต่งริมผ้าอีกหลายลาย นอกจากนี้ “ครุผ้า” ยังหมายถึงเศษผ้าทอยกดอกที่ช่างทอผ้าทอไว้แต่เดิม หรือได้รับจากที่อื่นแล้วรักษาไว้เพื่อใช้เป็นแบบเก็บลายดอกสำหรับทอผ้าครั้งต่อไป

ลวดลายที่ใช้ทอผ้าไหมยกดอกในตำบลพุมเรียงมีจำนวนมากและสวยงาม ซึ่งจำแนกได้ ดังนี้

ประเภทลายดอกไม้ ได้แก่ ลายดอกพิกุล ลายดอกพิกุลคู่ ลายดอกกุหลาบ ลายดอกบุหงา ลายดอกโบตัน ลายดอกเขี้ยวกระแต ลายดอกแก้ว ลายดอกมะลิ ลายดอกก้านแย่ง ลายก้านในดอก ลายดอกลอย ลายดอกกลมและลายเครือวัลย์หรือเครือเถา เป็นต้น

* การก่อตระกอริมผ้าจะต้องร้อยบ่วงคล้องเส้นไหมครั้งละ 5-10 เส้น ตามจำนวนที่เก็บไหมซัดกันส่วนริมผ้า ในขั้นตอนการคันไหมยืน

** ด้านบนของตระกอซีกบนทั้ง 2 ตะกอ จะผูกโยงกับไม้เอียงข้างทั้ง 2 ข้าง ส่วนตระกอซีกล่างของแต่ละ ตะกอจะผูกกับไม้คานเหยียบตะกอละคานและจะต้องผูกให้ตรงกับตำแหน่งที่ตระกอซีกบนโยงกับไม้เอียงข้างทั้ง 2 ด้าน

ประเภทลายสัตว์ เช่น ลายพญาครุฑ ลายราชสีห์เข้าถ้ำ ลายขี้หนอน (กินนร) ลายราชสีห์ลายช้าง ลายแมลงวัน ลายนกยูง ลายปลาตะเพียน ลายหูช้าง ลายลูกปลา

ประเภทลายเบ็ดเตล็ด ลายราชวัตรโคมหรือราชวัตรดอกใหญ่ ลายราชวัตรเลว หรือราชวัตรดอกเล็ก ลายดอกใหญ่ ลายดอกใหญ่ล้อมแมลงวัน ลายโคมเพชร ลายช่อเทพ ลายน้ำไหลพุ่มเรียง ลายข้าวหลามตัด ลายยอดแหลม ลายกางปลา ลายไทย ลายยกเบ็ด ลายธงบิน ลายมาเลเซีย ลายนพเก้า เป็นต้น

3.3 การเก็บดอก การเก็บดอกหรือเก็บดอกลายผ้า ทำโดยวิธีใช้ขนเม่นนับแบ่งเส้นไหมยื่นออกเป็นกลุ่ม ๆ โดยแยกเป็นเส้นยกและเส้นข่มตามลวดลายที่ต้องการ

คำว่า “ยก” และ “ข่ม” หมายถึงยกหรือข่มเส้นไหมยื่นตามจำนวนฟันหวี เช่น

ยก 3 หมายถึงยกเส้นไหมยื่น 3 ฟัน คือ 3 ช่องของฟันหวี ซึ่งมีเส้นไหม 6 เส้น จึงเท่ากับยกเส้นไหมขึ้น 6 เส้น

ข่ม 1 หมายถึงข่ม 1 ฟันคือ 1 ช่องของฟันหวี ซึ่งมีเส้นไหม 2 เส้นจึงเท่ากับข่มเส้นไหมลง 2 เส้น

การเก็บดอกลายผ้าที่ทอด้วยหูกนั้นจะเก็บเพียงครึ่งดอก โดยเริ่มเก็บจากส่วนกลางของดอกหรือกลางลายไปยังส่วนริมของลาย บางลายที่เป็นลายดอกต่อเนื่องก็ต้องเก็บบางส่วนของดอกข้างเคียงไปพร้อมกันด้วย เมื่อจะทอลายให้เต็มก็ยกตระกอกหรือเขาลายชุดเดิมทวนกลับจากหลังไปหน้าหรือหากตระกอกสุดท้ายไปยังตระกอกแรกสุด เช่น ลายพิกุลล้อมมี 9 ตระกอกเริ่มเก็บจากกลางดอก ลายพญาครุฑมี 17 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางตัว ลายปลาตะเพียนมี 9 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางตัว ลายราชวัตรโคมหรือราชวัตรดอกใหญ่มี 5 ตระกอกก่อนทอต้องค้นไหมยื่นให้สลัปส์แล้วใช้ไหมสีอื่นพุ่ง จึงได้ลวดลายชัดเจนและสวยงาม เช่น ค้นไหมยื่นสีขาว 4 เส้น สีแดง 2 เส้น สลัปส์กันไปจนหมดจำนวนเส้นไหมยื่น แล้วใช้ไหมสีชมพูหรือสีฟ้าพุ่ง การเก็บตระกอกจะต้องเก็บดอกลายหลักและลายประกอบดอกไปพร้อมกัน จึงจะได้ลวดลายใหญ่ต่อเนื่องและมีลายดอกเล็กคั่น โดยเริ่มเก็บตระกอกจากกลางดอกใหญ่ ลายแมลงวันมี 5 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางตัว ลายดอกบุหงามี 9 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางดอก นอกจากนี้ยังมีตระกอกเกสรอีก 2 ตระกอก ลายดอกโบตันมี 15 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางดอก ลายก้านแย่ง 8 ตระกอกเป็นลายดอก 6 ตระกอก ลายเกสร 6 ตระกอกเริ่มเก็บลายจากกลางดอก ลายดอกเขี้ยวกระแต 6 ตระกอกเริ่มเก็บตระกอกจากกลางดอกเช่นกัน

อนึ่ง การเก็บดอกลายผ้าแต่ละลายดังกล่าว ไม่ใช่วิธีการเก็บลายที่แน่นอนตายตัว เพราะจากการสำรวจลายผ้าไหมทอยกดอกของพุ่มเรียงพบว่า มีลวดลายจำนวนมากที่มีชื่อเหมือนกัน แต่รูปลายที่ปรากฏมีรายละเอียดปลีกย่อยต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากผู้เก็บลายดอกแต่ละคนได้ดัดแปลงลายผ้าตามความชำนาญหรือเพื่อความเหมาะสมสวยงามและเป็นไปตามความต้องการของตลาด เช่น บางครั้งตัดหรือเสริมกลีบดอกเพิ่มเกสรตมดอก* นอกจากนี้ยังมีการเสริมหรือตัดกิ่งใบ เป็นต้น แต่ส่วนมากก็ยังคงรักษาโครงใหญ่ของลายไว้

* การนำไหมสีต่าง ๆ ไปร้อยผูกที่เกสรดอกด้วยมือ โดยไม่ใช้กระสวยพุ่ง เรียกลายดอกที่ถมเกสรว่า “ดอกถม”

วิธีก่อตระกอดอกหรือก่อเขาลาย หลังจากเก็บดอก แบ่งกลุ่มเส้นไหมเป็นเส้นยก และเส้นข่มตามลวดลายที่ต้องการแล้ว ก็ใช้ด้ายผูกเส้นไหมที่แบ่งกลุ่มไว้จนครบทุกตระกอด ใช้ไม้รัดสอดไหมยืนที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม ชั้นนัดตั้งไหมยืนที่เป็นเส้นยกขึ้นมา ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างไหม 2 กลุ่ม สอดในลอนหรือด้ายเข้าไปในระหว่างช่องว่างนั้นจากด้านขวาไปซ้าย นำไม้ลูกเขา 2 อันตั้งบนไม้ก่อตระกอดอกหรือไม้ก่อเขาลายแล้วเริ่มใช้ในลอนหรือด้ายร้อยคล้องไหมยืนที่เป็นเส้นยกที่ละเส้น เช่นเดียวกับการก่อตระกอดอกไปจนหมดลาย ก็จะได้ตระกอดอกชีกบนของตระกอดลายตระกอดที่ 1 ต่อจากนั้นก็ก่อตระกอดชีกบนของตระกอดลายอื่น ๆ ถัดไป จนหมดจำนวนของตระกอดที่จะใช้ทอลวดลายผ้าลายนั้น แล้วพลิกเส้นไหมขึ้นก่อตระกอดชีกล่างซึ่งเป็นเส้นข่ม โดยใช้ในลอนร้อยคล้องเส้นไหมที่เป็นเส้นข่มที่ละเส้น เช่นเดียวกับวิธีการร้อยตระกอดชีกล่างมาแล้ว ห่วงของตระกอดลายชีกบนจะเรียงเส้นไหมยืนที่เป็นเส้นยกขึ้น และห่วงของตระกอดลายชีกล่างจะดึงไหมยืนที่เป็นเส้นข่มลง ตะกอดลายที่ก่อทั้งชีกบนและชีกล่างแล้วเรียกว่า “1 ตับ” เช่นเดียวกับตระกอดชีกบน และจำนวนชุดของตระกอดลายหนึ่ง ๆ เรียกว่า “1 เซา” ปลาย 2 ด้านของตระกอดลายทั้งชุดจะแขวนไว้ที่ไม้ค้ำเข้าง 2 ด้าน

ตระกอดลายแต่ละชุดหรือแต่ละเซานี้ เมื่อใช้ทอผ้าเสร็จแล้วจะปล่อยเส้นไหมส่วนปลายที่เหลือไว้ทุกตระกอด ถ้าต้องการจะทอผ้าลายเดิม ก็สามารถนำตระกอดชุดเดิมไปใช้ได้อีก โดยผู้ทอไม่ต้องร้อยตระกอดลายไหมยืนใหม่ แต่จะใช้วิธี “สับตระกอด” คือ การนำไหมยืนที่คั่นใหม่มาผูกกับปลายเส้นไหมยืนที่ผู้ทอเหลือทิ้งชายไว้ในตระกอดชุดเดิมจนครบทุกเส้น แล้วดึงไหมยืนชุดเก่าทำให้รีงไหมยืนชุดใหม่ร้อยเข้าไปในห่วงของตระกอดเดิมทั้งหมด โดยที่ผู้ทอผ้าไม่ต้องเสียเวลาเก็บตระกอดลายใหม่

การทอผ้าไหม คือการสานขัดระหว่างไหมยืนและไหมพุ่งจำนวนมากจนเกิดเป็นเนื้อผ้า สำหรับการทอผ้าไหมยกทอดอกพุ่มเรียงนั้นอาจแบ่งวิธีการทอผ้าออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ

1. การทอเนื้อผ้า มีขั้นตอนดังนี้

สับตระกอดโดยใช้สันเท้าเหยียบคานเหยียบที่ 1 รั้งตระกอดชุดที่ 1 ลง ซึ่งจะดึงไหมยืนกลุ่มที่ 1 ตามลงมาด้วย ตะกอดชุดที่ 2 ก็จะยกเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 2 ขึ้น เกิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นไหมทั้ง 2 กลุ่ม พุ่งกระสวยไหมพุ่งหรือไหมพื้นเข้าไปในช่องไหมยืนจากด้านขวาไปทางซ้าย ใช้มือซ้ายรับกระสวยทำให้เส้นไหมพุ่งหรือไหมพื้นสอดเข้าไปสานขัดกับไหมยืน กระทาบฟืมหรือฟันหวีเพื่ออัดเส้นไหมพุ่งให้ชิดกันเป็นเส้นตรง โดยใช้ฟืมกระแทกเส้นไหม 1-2 ครั้ง สับตระกอดโดยใช้ปลายเท้าเหยียบคานเหยียบที่ 2 ตะกอดชุดที่ 2 จะรั้งเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 2 ลง และตะกอดชุดที่ 1 จะดึงเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 1 ขึ้น เปิดเป็นช่องว่างระหว่างเส้นไหมทั้ง 2 กลุ่มอีกครั้ง แต่ตำแหน่งของเส้นไหมยืนจะสลับกัน คือเส้นไหมยืนกลุ่มที่ 2 ซึ่งเดิมอยู่ข้างบนจะเปลี่ยนลงล่าง ส่วนไหมยืนกลุ่มที่ 1 ซึ่งอยู่ข้างล่างจะเปลี่ยนกลับขึ้นบน พุ่งกระสวยเข้าไปในช่องไหมยืนจากด้านซ้ายกลับมาทางด้านขวา ใช้มือขวาจับกระสวย เส้นไหมพุ่งหรือไหมพื้นก็จะสอดเข้ามาสานขัดกับเส้นไหมยืน กระทาบฟืมหรือฟันหวีอัดไหมพุ่งให้ชิดกันแน่นเป็นเส้นตรงอีกครั้ง

2. การทยอยดอก มีขั้นตอนการทอดังนี้

ยกไม้ลูกเขาดึงตระกอลายที่ 1 ซีกบนขึ้นและใช้เท้าเกี่ยวไม้ลูกเขารั้งตระกอลายที่ 1 ซีกล่างลง ทำให้ไหมยี่นที่เป็นเส้นยกและเส้นข่มซึ่งร้อยด้วยห่วงของตระกอลายที่ 1 แยกเปิดเป็นช่อง สอดไม้มัดเข้าไปในระหว่างช่องไหมยี่นนั้น* ปล่อยมือและเท้าที่ยกและเกี่ยวตระกอลายที่ 1 ออก “ขันนัต”** ดึงไหมยี่นที่เป็นเส้นยกขึ้น ปล่อยไม้มัดสอดค่างไว้ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างไหมยี่นที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม ฟุ้งกระสวยไหมลายหรือดินที่จะทำให้ทยอยเป็นดอกเข้าไปในระหว่างช่องไหมยี่นที่เป็นเส้นยกและเส้นข่ม ทำให้ไหมลายหรือดินสอดเข้าไปสานขัดกับไหมยี่น แล้ว “ลัมนัต”*** ทำลายขัดพื้นผ้า 1 เส้น โดยเหยียบคานเหยียบหรือตี้นพิมพ์เพื่อสับตระกอขัดสำหรับทอเนื้อผ้า ไหมยี่นจะ “เบิก(เปิด)” เป็นช่อง ฟุ้งกระสวยไหมฟุ้งหรือไหมพื้นจากด้านขวาไปทางซ้าย แล้วกระทบพิมพ์ 1-2 ครั้ง ทำให้ไหมลายหรือดินและไหมฟุ้งหรือไหมพื้นไปอัดรวมกันเป็นเส้นตรง ขันนัต ดึงไหมยี่นที่เป็นเส้นยกกลุ่มเดิมขึ้นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างไหมยี่นอีกครั้ง แล้วฟุ้งกระสวยไหมลายหรือดินกลับจากด้านซ้ายมาทางด้านขวาแล้วลัมนัต ทำลายขัดพื้นผ้าอีก 1 เส้น โดยเหยียบคานเหยียบหรือตี้นพิมพ์เพื่อสับตระกอ ทำให้ไหมยี่นเบิกเป็นช่อง ฟุ้งกระสวยไหมฟุ้งหรือไหมพื้นกลับจากด้านซ้ายมาทางด้านขวาแล้วกระทบพิมพ์ 1-2 ครั้ง เพื่ออัดไหมลายหรือดินและไหมฟุ้งหรือไหมพื้นให้รวมกันเป็นเส้นตรงอีกครั้ง

ตระกอลายที่ 2 และตระกอลายต่อ ๆ ไปก็ใช้วิธีทอเช่นเดียวกับตระกอลายที่ 1 เมื่อทอจนครบทุกตระกอลายก็จะได้ลวดลายเพียงครั้งเดียวหรือครั้งดอกตามจำนวนลายที่เก็บตระกอไว้ ถ้าจะทอให้ครบเต็มดอกหรือเต็มลายก็ต้องใช้ตระกอลายเดิม โดยยกตระกอลายทวนกลับจากตระกอลายหลังสุดมายังตระกอลายหน้า

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมพุ่มเรียง

ผ้าไหมพุ่มเรียง มีทั้งผ้าไหมทยอยดอกด้วยทุกแบบโบราณ ได้แก่ ผ้ายกชุดหน้านาง ผ้ายกชุดฝรั่ง ผ้ายกเฉพะเชิง ผ้ายกดอกกลมอย่างมีเกสร ผ้ายกเหล่านี้มีทั้งประเภทไหม 100% และไหม 90% ซึ่งยกด้วยดินเงิน ดินทองและไหมลายซ้อน ตั้งแต่ 2-5 สี และยังมีผ้าไหมที่ทอด้วยกี่กระตุก เป็นผ้าไหมพื้นสีต่างๆ ผ้าไหมขึ้นลายร่อง ผ้าไหมตาหมากรุกสลับสี และยังมีผ้าไหมพิมพ์ดอก ผ้าสไบ ฯลฯ ผ้าไหมเหล่านี้ นอกจากนำไปตัดเป็นผ้าถุงสำเร็จรูป เสื้อและกระโปรงแล้ว ยังใช้ทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กระเป๋าถือ

* ถ้าลายผ้าที่ทอเป็นลายตลอดผืนตามความกว้างของเนื้อผ้า ใช้ไม้มัดใหญ่ แต่ถ้าเป็นลายเฉพะเชิงผ้า ใช้ไม้มัดก่อน

** ขันนัตหรือขันไม้มัด คือการดึงไม้มัดขึ้นตามส่วนกว้าง ทำให้ไหมยี่นส่วนหนึ่งถูกดึงขึ้นเปิดเป็นช่อง

* ลัมนัต หรือลัมนัต คือการพลิกไม้มัดที่ดึงขึ้นตามส่วนกว้างให้อยู่ในระดับราบทำให้ไหมยี่นที่ถูกดึงขึ้นกลับไปอยู่ในตำแหน่งเดิมสุด เมื่อทอเสร็จแล้วก็ปรากฏลวดลายไหมหรือดินยกดอกบนผืนผ้าสวยงาม

กรอบรูป พวงกุญแจ ผ้าคลุมผม ดอกไม้ประดิษฐ์ ผ້ารองจาน ผ้าเช็ดหน้า ผ้าพันคอ เนคไท และเครื่องแต่งบ้านเรือนต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนการจำหน่ายมีทั้งขายปลีกและขายส่ง ช่วงระยะเวลาที่ขายดีอยู่ระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม และตุลาคม-ธันวาคม ซึ่งเป็นเทศกาลปีใหม่ และช่วงที่คนแต่งงานกันมาก สำหรับตลาดขายส่งที่สำคัญอยู่ที่กรุงเทพมหานคร และหาดใหญ่ ตลาดในต่างประเทศได้แก่สิงคโปร์ ส่วนใหญ่เจ้าของร้านจะเป็นผู้ติดต่อส่งขายเอง แต่บางที่ก็มีตัวแทนมารับซื้อถึงร้าน ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นมักจะถูกดีกับการจำหน่ายมีเหลือไม่มากนัก เพราะโดยมากจะผลิตตามจำนวนที่มีผู้สั่งซื้อ แต่ผ้าไหมพุ่มเรียงก็เป็นสินค้าออกที่สำคัญอย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สรุป

ตำบลพุมเรียง เป็นท้องถิ่นที่มีพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ยาวนาน ดังมีการค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย หัตถกรรมการทอผ้าไหมพุ่มเรียงเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นนี้ ตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งหัตถกรรมทอผ้าไหมนี้กลุ่มชาวไทยมุสลิมได้ถ่ายทอดสืบกันมาอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันในตำบลพุมเรียงยังมีการทอผ้าไหมยกดอกด้วยทุกแบบโบราณ ตลอดจนการเตรียมไหมก็ยังใช้เครื่องมือแบบเก่า เช่นใช้ในกรอไหม การคันไหม โดยใช้รางคันและหลักคัน ส่วนการมัดนูกเก็บดอก ก่อตระกอกก็เป็นวิธีแบบโบราณ แต่ช่างผู้ชำนาญการในการทอผ้าประเภทนี้เหลืออยู่น้อยมาก จนเป็นที่น่าวิตกว่าต่อไปจะไม่มีช่างสืบทอดการทอผ้ายกดอกแบบโบราณเหลืออยู่ เพราะช่างทอผ้ารุ่นใหม่นิยมหัตถทอผ้าด้ายที่กระตักกันเป็นส่วนมาก นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นสาเหตุให้การทอผ้าไหมในพุมเรียงไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร อาทิ ด้านวัสดุ เงินทุนและการตลาด เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลควรเข้ามามีบทบาทช่วยในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว และผู้ประกอบการทอผ้าในตำบลพุมเรียงเองก็ควรจะรวมกลุ่มเพื่อร่วมมือกันดำเนินธุรกิจประเภทนี้ และร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น

ผ้าไหมพุ่มเรียงนับเป็นสินค้าออกสำคัญที่นำรายได้มาสู่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งยังเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสมควรมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1. ปัญหาด้านบุคลากร ปัจจุบันช่างทอผ้ายกดอกด้วยทุกแบบโบราณในตำบลพุมเรียงเหลือ-

อยู่น้อยมาก และมีอายุตั้งแต่ 35–40 ปีขึ้นไป ช่างทอผ้ารุ่นใหม่นิยมทอผ้าด้วยกี่กระตุกแทบทั้งหมด เพราะทอได้เร็วกว่า แต่ผ้าที่ทอจะไม่งดงามเท่าผ้ายกที่ทอด้วยหูก ดังนั้นหากไม่มีการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้เพื่อสืบทอดการทอผ้าด้วยหูกแล้ว ผ้าทอยกดอกแบบโบราณของพุมเรียงก็จะสูญหายไปทีละเล็กละน้อย

ปัญหาด้านบุคลากรที่เกี่ยวกับความรู้ของช่างทอรุ่นใหม่อีกประการหนึ่งคือ ลักษณะของการทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานทอผ้า ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนขนาดย่อม จะทำให้ช่างทอผ้ารุ่นใหม่ขาดความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าทั้งหมด จะชำนาญเพียงเฉพาะด้าน เช่นการทอผ้าเท่านั้น แต่จะไม่รู้ถึงกระบวนการอื่น ๆ เช่น การย้อมสีไหม การคันไหม การสอดฟันหวี การม้วนเก็บหรือแม้แต่การเก็บตระกอ เพราะงานเหล่านี้ในโรงงานจะมีผู้ทำโดยเฉพาะ ลักษณะของการแบ่งงานเช่นนี้จะทำให้ช่างทอผ้ารุ่นใหม่ขาดความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าอย่างครบวงจร ซึ่งผิดกับช่างทอผ้าสมัยโบราณที่ต้องเตรียมการทอผ้าด้วยตัวเองทั้งหมด

ดังนั้นจึงควรจัดการศึกษาอบรมให้ความรู้แก่ช่างทอผ้ารุ่นใหม่ เกี่ยวกับกระบวนการทอผ้าทั้งหมด ตลอดจนการใช้เครื่องมือทอผ้าทั้งที่เป็นหูกและกี่กระตุก เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้สามารถสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยโบราณให้ดำรงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกันควรมีการส่งเสริมและเพิ่มพูนรายได้ให้แก่อาชีพทอผ้า เพื่อว่าช่างทอผ้าจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อีกประการหนึ่งคือ ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในโรงงานทอผ้าบางช่วงฤดูกาล เนื่องมาจากอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพที่ต้องใช้ฝีมือและความละเอียดอ่อน แต่รายได้ได้น้อย (ประมาณคนละ 40–60 บาทต่อวัน) เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น ดังนั้นในบางช่วงฤดูกาลที่ช่างทอผ้ามีโอกาสประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ทำรายได้มากกว่าก็จะเลิกทอผ้าหันไปประกอบอาชีพอื่น ๆ ทำให้การผลิตผ้าไม่เพียงพอ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทางด้านการตลาดด้วย

2. ปัญหาด้านวัสดุ เนื่องจากในตำบลพุมเรียงไม่มีการผลิตเส้นไหมธรรมชาติจึงต้องซื้อเส้นไหมจากภายนอก ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งมีราคาแพงเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต ทำให้ผ้าไหมพุมเรียงมีราคาสูง จึงมีผลกระทบต่อภัยอดจำหน่าย ผู้ประกอบการทอผ้าจึงได้ลดคุณภาพของผ้าไหมเพื่อให้มีราคาต่าง ๆ กันตามกำลังที่ลูกค้าจะเลือกซื้อได้ เช่นมีการใช้ฝ้ายทอผสมกับไหมเรียกว่าไหม 90% บ้างหรือใช้ฝ้ายทอยกดอกบ้าง จึงทำให้หัตถกรรมประเภทนี้ยังพอเลี้ยงตัวเองอยู่ได้

ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยและส่งเสริมการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งเคยมีคณะผู้เชี่ยวชาญเข้ามาศึกษาสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศสรุปว่าเหมาะแก่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม จึงควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างงานให้แก่ประชาชนในชนบทแล้ว ยังทำให้ราคาต้นทุนในการผลิตผ้าไหมที่พุมเรียงถูกลงด้วย ซึ่งจะทำให้สินค้าประเภทนี้มีโอกาสแพร่กระจายไปสู่ตลาดทั่วประเทศ นอกจากนี้ควรมีนักวิชาการให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการใช้วัสดุทอผ้า และผู้ประกอบการทอผ้าในตำบลพุมเรียงเองก็ควรจะต้องควบคุมการใช้วัสดุทอผ้าที่มีคุณภาพดี

โดยเฉพาะสี่ข้อมผ้าเพื่อเป็นการรักษามาตรฐานสินค้าและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอพุ่งเรียงให้เป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนตลอดไป

3. ปัญหาด้านเงินทุน เนื่องจากผู้ประกอบการหัตถกรรมทอผ้าไหมในตำบลพุ่งเรียงไม่ได้รับความช่วยเหลือในเรื่องเงินทุนจากรัฐบาลหรือหน่วยงานอื่น ๆ เลย ผู้ประกอบการทอผ้าต้องลงทุนเองตามกำลังความสามารถของตน จึงทำให้อุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทนี้เติบโตช้า ทั้งที่ในด้านฝีมือการทอผ้าของชาวตำบลพุ่งเรียงก็ไม่ด้อยไปกว่าช่างฝีมือทอผ้าในแหล่งอื่น ๆ หน่วยงานรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ จึงควรเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือผู้ประกอบการทอผ้าในตำบลพุ่งเรียงในด้านการลงทุนเพื่อทำให้อุตสาหกรรมในครัวเรือนประเภทนี้ขยายตัวมากขึ้น

4. ปัญหาด้านการเสียภาษีอากร เป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การขยายตัวของการทอผ้าในตำบลพุ่งเรียงหยุดชะงัก เพราะการเก็บภาษีอากรของหน่วยงานรัฐบาล เป็นเหตุให้ผู้ประกอบการรายใหญ่หลายรายไม่กล้าลงทุน หรือขยายกิจการทอผ้าเพิ่มเติม เนื่องจากกลัวถูกเก็บภาษีอากรในอัตราที่สูงมากขึ้น ทำให้การสร้างงานด้านการทอผ้ามีค่อนข้างจำกัด ด้วยเหตุที่ผู้ประกอบการรายใหญ่ไม่กล้าที่จะขยายกิจการนั่นเอง ดังนั้น การเก็บภาษีอากรจึงควรที่จะมีการผ่อนปรนเพื่อส่งเสริมให้ผู้ประกอบการทอผ้าได้มีโอกาสขยายกิจการออกไป

5. ปัญหาด้านการตลาด ตลาดสินค้าผ้าพุ่งเรียงค่อนข้างจำกัดอยู่ที่กรุงเทพมหานครและหาดใหญ่เท่านั้น แม้ว่าจะพยายามขยายตลาดต่างประเทศไปยังสิงคโปร์บ้าง แต่ก็เป็งานที่เพิ่งเริ่มต้นและอาจกล่าวได้ว่าตลาดสินค้าผ้าพุ่งเรียงยังแคบมากทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงควรจัดให้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผ้าไหมพุ่งเรียงและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ทำขึ้นในท้องถิ่นนี้ด้วย เพื่อให้สินค้าเหล่านี้เป็นที่รู้จักทั่วไปมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นการเปิดตลาดผ้าไหมพุ่งเรียงและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้กระจายไปทั่วประเทศ และหน่วยงานของรัฐน่าจะเข้ามามีบทบาทในการเปิดตลาดต่างประเทศให้กับสินค้าดังกล่าวด้วย

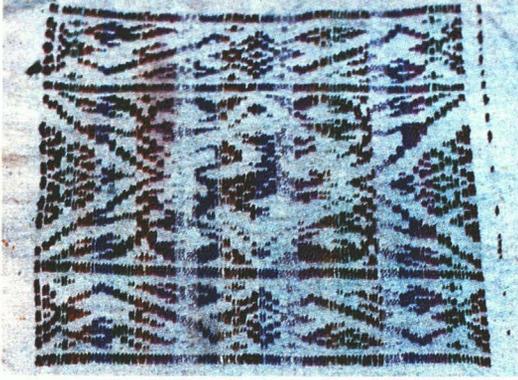
นอกจากนี้ ควรมีการรวมกลุ่มระหว่างผู้ประกอบการทอผ้าในตำบลพุ่งเรียง จัดตั้งเป็นสมาคมที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการทอผ้า เพื่อจะได้ร่วมมือกันในการการผลิต การจัดหาแหล่งเงินทุน การจัดซื้อวัสดุที่ใช้ในการทอผ้า การควบคุมและรักษาคุณภาพของสินค้า การปรับปรุงลดทอนและรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อทำให้ผ้าไหมพุ่งเรียงและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นสินค้าที่มีระดับเทียบเท่ามาตรฐานสากล นอกจากนี้สมาคมดังกล่าวอาจจะเป็นสื่อกลางในการติดต่อขอความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จากรัฐบาลหรือองค์กรอื่น ๆ อีกด้วย

โดยสรุปหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหากับหัตถกรรมทอผ้าในตำบลพุ่งเรียงมากขึ้น เพราะนอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในท้องถิ่นแล้วยังเป็นการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเก่าแก่ให้สืบทอดต่อไปด้วย

บรรณานุกรม

1. จดหมายหลวงอุดมสมบัติ. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงบุญเทื้อ เบญจกาญจน์, 2515, 309.
2. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. บัญชีราชฐานใช้เปลือกไม้ เนื้อไม้ย้อมผ้า. กส. 13/1395.
3. นุ่มนนท์, แถมสุข. การสร้างชีวิตของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2. สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520, 39.
4. พานิช, ธรรมทาส. ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาสมัยศรีวิชัย. แพรวพิทยา, 2521, 287.
5. ธรรมรัตน์โยดม (ก.ธม.บวร), พระ. ตำนานจังหวัดสุราษฎร์ธานีและประวัติวัดสุทธาวาส. ที่ระลึกในงานผูกพัทธสีมาวัดสุทธาวาส, 2503, 48.
6. พงศาวดารเมืองปัตตานี. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 3. องค์การค้ำของคุรุสภา, 2506, 1-34.
7. พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขาน. อนุสรณ์งานบรรจุศพนายได้สัง พรประภา, 2511, 811.
8. ศรีอุไร, ไพโรจน์ และคณะ. การศึกษาหัตถกรรมใหม่ไทยพุมเรียง อำเภอไชยา. รายงานโครงการพิเศษวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2525, 73.
9. ภาณพັນธวงศ์วรเดช, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ: เจ้าฟ้ากรมพระยา, ชีววิวัฒน์. องค์การค้ำของคุรุสภา, 2504, 187.
10. วิทยุญศิริกุล, วิทยุญ. จากศรีวิชัยถึงสุราษฎร์ธานี. (พิมพ์ดีด) 10 หน้า และพุมเรียง (ตัวเขียน) 10 หน้า.
11. สัมภาษณ์ คอติยะ อินเด และหะหวา อินเด ที่ร้านแอะซะไหมไทย หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 3 เมษายน 2529.
12. สัมภาษณ์ จรงค์ ละเหล้า, ชัยยศ หมัดหมิม, สันติราษฎร์ ร่าหมัน และสวีย์ ร่าหมาน ที่ร้านวรรณมะไหมไทย หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2 เมษายน 2529.
13. สัมภาษณ์ ตียะ คาอุเสน ที่ 88 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 1-2 เมษายน, 2529.
14. สัมภาษณ์ มติมิยะ หมันหลิน ที่ 63 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 1 เมษายน, 2529.
15. สัมภาษณ์ มาริยะ หวันมุดา ที่ 31 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2-3 เมษายน, 2529.
16. สัมภาษณ์ แมะเหริยม นัยหมิม ที่ 52 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 31 มีนาคม, 2529.
17. สัมภาษณ์ ไรวนุญ หมันงะ ที่ 84 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 31 มีนาคม, 2529.
18. สัมภาษณ์ ลีซอ ย่าหลี และแอะซะ ย่าหลี ที่ 41 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 28 มีนาคม, 2529.
19. สัมภาษณ์ วรรณมะ นัยหมิม, หมัดหมิม นัยหมิม และหวันพะ หมันงะ ที่ร้านวรรณมะไหมไทย หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 29 มีนาคม, 2529.
20. สัมภาษณ์ แอะซะ สิ้นหมัด ที่ 87 หมู่ที่ 2 ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2 เมษายน, 2529.
21. ไศลสุด, อัจฉราพร. ความรู้เรื่องผ้า. วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ, 2517, 338.
22. ชุกกรี, อีบรอฮิม. ตำนานเมืองปัตตานี. แปลโดยหะสัน หมัดหมาน, ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, 2525, 56.

ครูผ้า

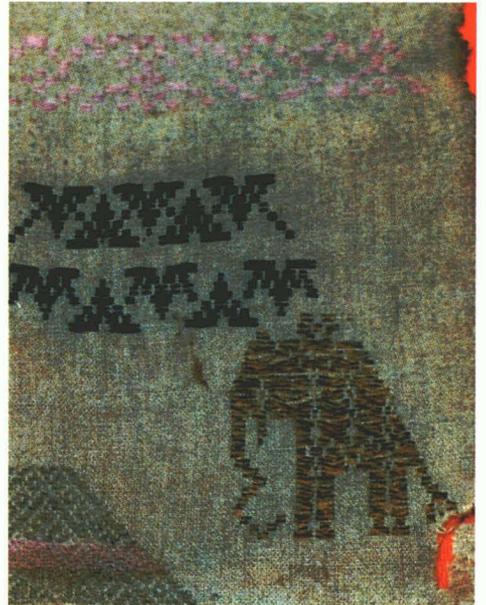
ลายราชสีห์เข้ดำ

ลายโคมเพชร

ลายราชสีห์ นกบุง กระจุก

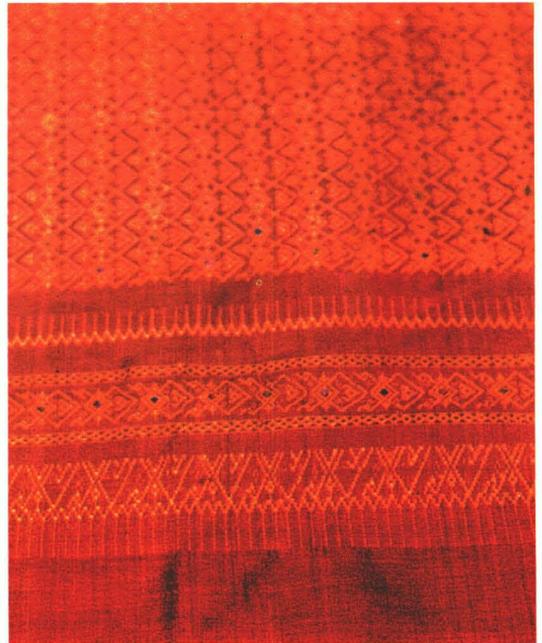
ลายช้าง

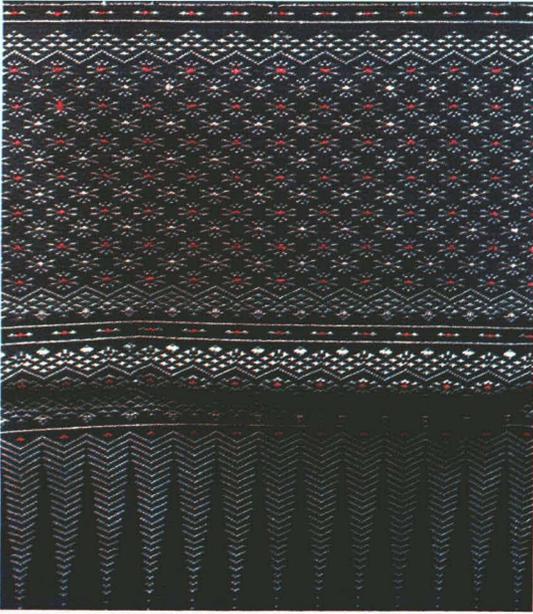
ลายขี้หนอน (กิ้นนร) และลายประกอบต่างๆ

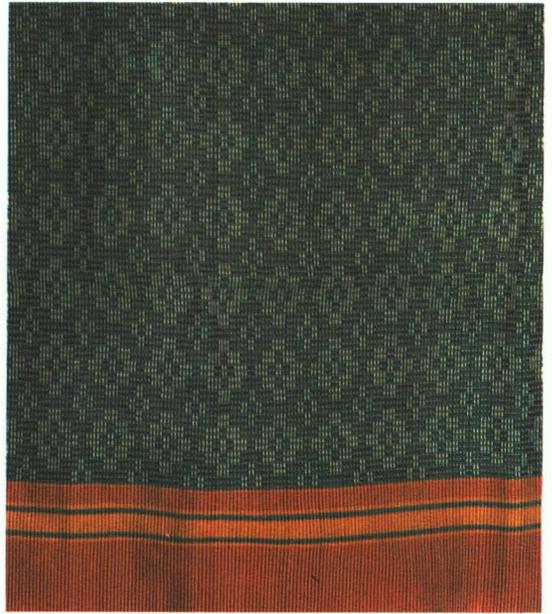
ลายพิกุลต้อดอก

ลายลูกปลา

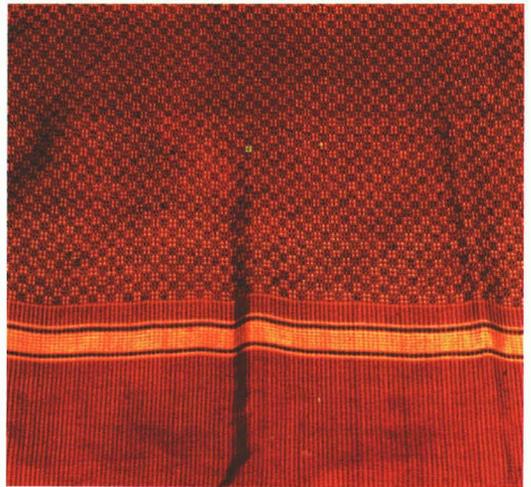
ลายดอกพิกุล

ลายราชวัตรโกม (ปัจจุบัน)

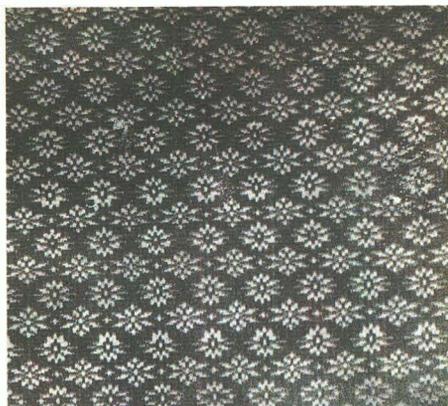
ลายเครือเถา และลายช่อเทพ

ลายราชวัตรดอกเล็ก

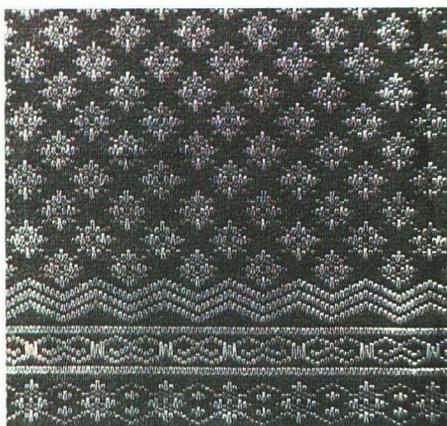
ลายดอกไม้ใหญ่ล้อมแมลงวัน

ลายดอกพิกุลคู่

ลายดอกเขี้ยวกระแต

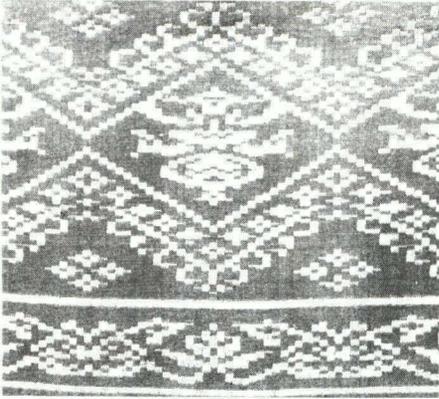
ลายแมลงวัน

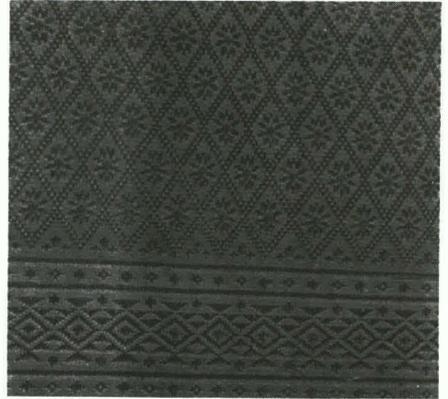
ลายดอกก้านแย่ง

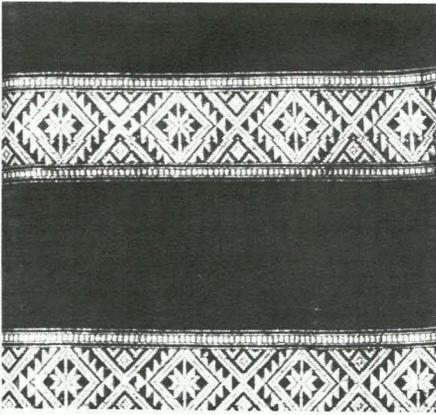
ลายไทย

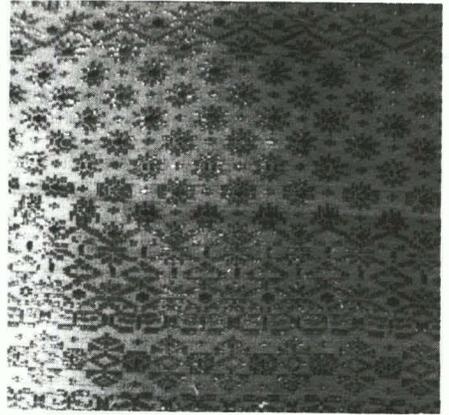
ลายพญาครุฑ

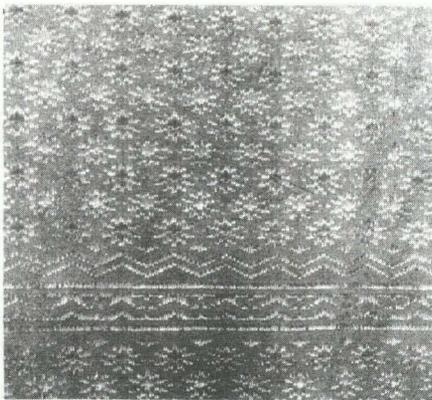
ลายดอกพิกุลล้อม

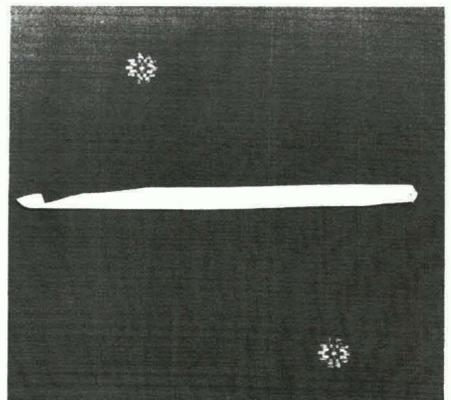
ลายร่องขกดอก

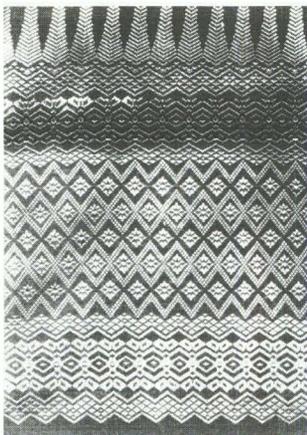
ลายดอกพิกุลถมเกสร

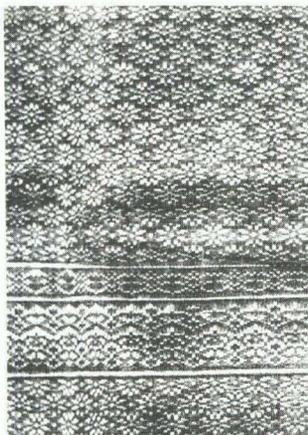
ลายดอกพิกุลถมเกสร

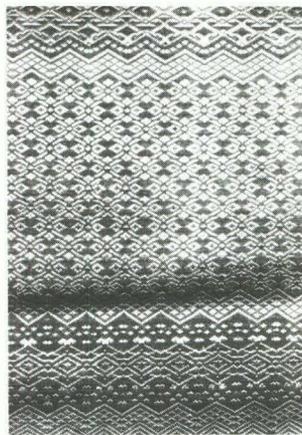
ลายดอกลอย และไม้สอด

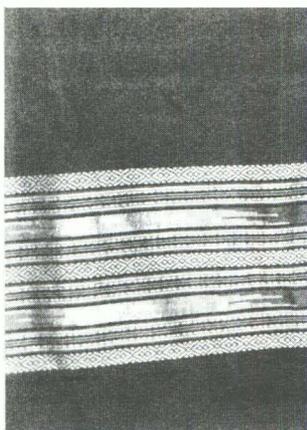
ลายดอกแก้วล้อม

ลายดอกพิกุล

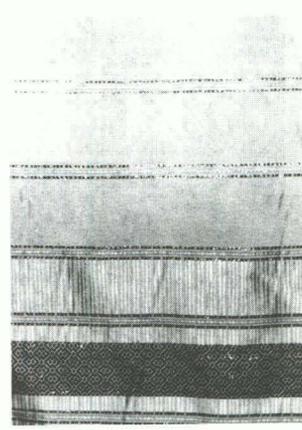
ลายก้านในดอก

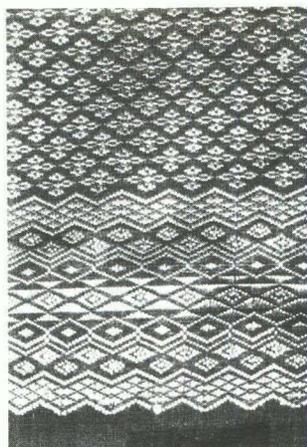
ลายน้ำไหลพุ่มเรียง

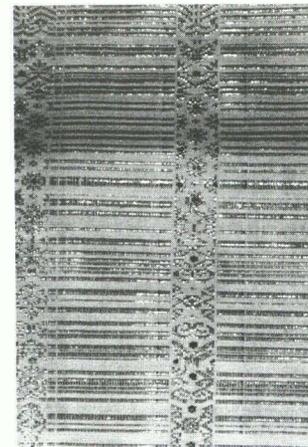
ลายดอกพิกุลกลม และลายประกอบ

ลายข้าวหลามตัด

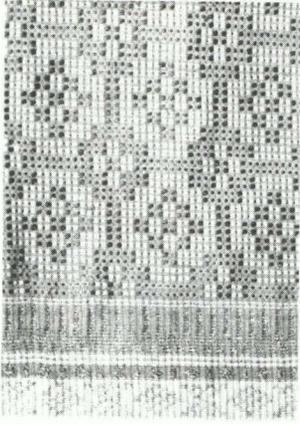
ลายดอกมะลิ

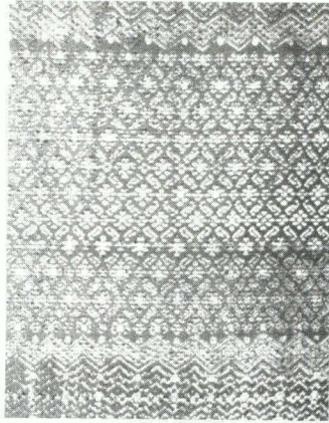
ลายหน้านาง

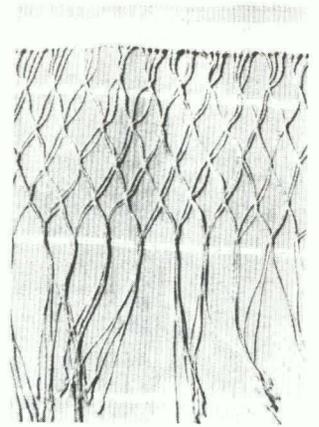
ลายดอกพิกุล

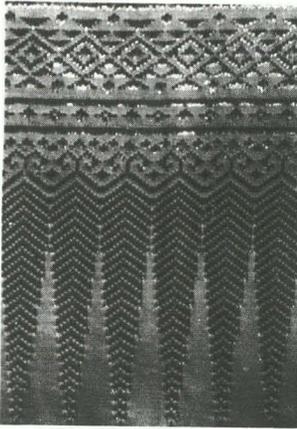
ลายราษวัตร โคม (โบราณ)

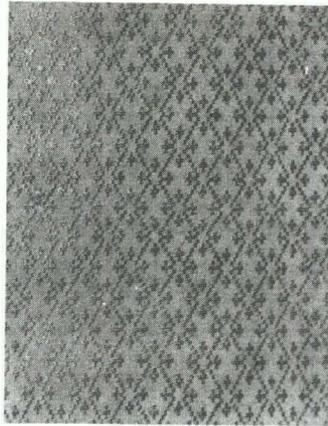
ลายดอกโบตัน

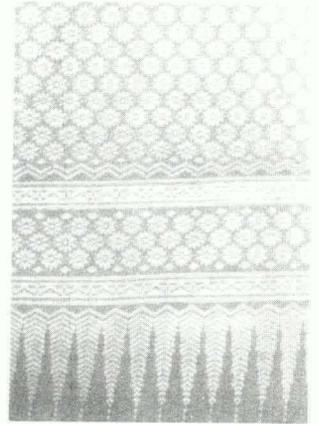
ชายกรุยผ้าขาวม้า
ผูกลายแก้วชิงดวง

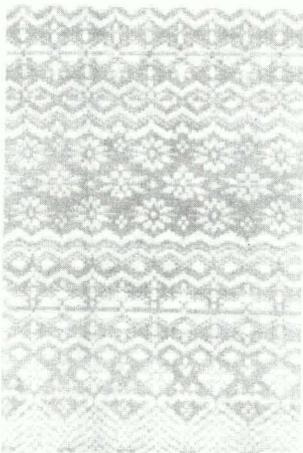
ลายเชิงยอดแหลม

ลายดอกก้านแย่ง

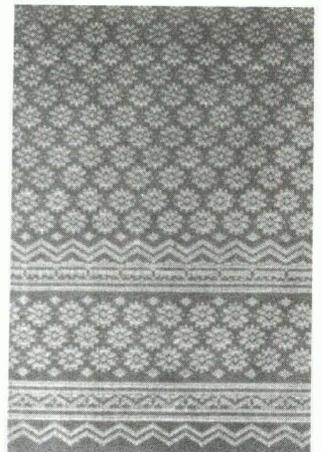
ลายดอกพิกุลและเชิง

ลายพิกุลคู่ และเชิง

ลายดอกถม

ลายดอกพิกุล